

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO

Bydgoszcz, dnia 6 marca 2024 r.

Poz. 1486

UCHWAŁA Nr LXIII/393/24 RADY MIASTA WĄBRZEŹNO

z dnia 28 lutego 2024 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Miasto Wąbrzeźno na lata 2024-2027

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 40, 572, 1463 i 1688), oraz art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r., poz. 840, z 2023 r. poz. 951 i 1688), Rada Miasta Wąbrzeźno uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Miasto Wąbrzeźno na lata 2024-2027, stanowiący załącznik uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Wąbrzeźna.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Przewodnicząca Rady
Aleksandra Basikowska

Załącznik do uchwały Nr LXIII/393/24
Rady Miasta Wąbrzeźno
z dnia 28 lutego 2024 r.

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2024-2027 DLA GMINY MIASTO
WĄBRZEŹNO**

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP
2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI
3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ
4. FORMY OCHRONY PRAWNEJ ZABYTKÓW
5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO
6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY
7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT
8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI
9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI
10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI
11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI
12. MISJA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

1. WSTĘP

CEL OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY MIASTO WĄBRZEŻNO

Podstawowym, ogólnie pojętym założeniem niniejszego „Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Miasto Wąbrzeźno na lata 2024-2027” jest ukierunkowanie polityki Samorządu Gminnego, służącej podejmowaniu planowanych działań dotyczących finansowania, inicjowania, wspierania oraz koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Jest to uzupełniający dokument w stosunku do innych aktów planowania gminnego. Zadaniem Programu jest także organizacja działań edukacyjnych i wychowawczych wobec miejscowej społeczności. Dla realizacji powyższego założenia niezbędna jest realizacja szczegółowych celów określonych m.in. w art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, do których należą:

- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;
- zapoznanie z zasobami dziedzictwa kulturowego, historią i zabytkami Gminy, w tym także rozróżnienie obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa i figurujących w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków przy sporządzaniu i zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

Ochrona zabytków, dawnych materialnych i niematerialnych dóbr kultury jest obowiązkiem konstytucyjnym Państwa. w myśl art. 5 Konstytucji RP „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego (...). Istotnym elementem tego dziedzictwa są zabytki, które w swych niematerialnych wartościach są dobrem wspólnym. Art. 82 Konstytucji wskazuje, iż „obowiązkiem Obywatela (...) jest troska o dobro wspólne”, z kolei art. 6 Konstytucji stanowi, że „...Rzeczpospolita Polska, stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury (...)”.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2023, poz. 953) z późn. zm.

Obowiązująca ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadziła pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami. Zgodnie z art. 3, użyte w ustawie określenia oznaczają:

- 1) zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwominiowej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- 2) zabytek nieruchomy – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt. 1;
- 3) zabytek ruchomy – rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt. 1;

- 4) zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- 5) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami – instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
- 6) prace konserwatorskie – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- 7) prace restauratorskie – działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części oraz dokumentowanie tych działań;
- 8) roboty budowlane – roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
- 9) badania konserwatorskie – działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
- 10) badania architektoniczne – działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
- 11) badania archeologiczne – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
- 12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- 13) historyczny zespół budowlany – powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- 14) krajobraz kulturowy - postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka;
- 15) otoczenie – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Zgodnie z art. 89 organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Wojewódzki Konserwator Zabytków.

W art. 4 zapisano, iż ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;

6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art.5. wskazuje, iż opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ustawa definiuje obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Szczegółowo określone obowiązki samorządu w stosunku do obiektów zabytkowych objętych ochroną, których samorząd jest właścicielem lub posiadaczem zawarte są w następujących artykułach: 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71, 72.

Na mocy art. 21 ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Art. 22 ust. 4 stwierdza, iż „Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy.”. W ust. 5 tego artykułu zapisano, iż w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Jak wspomniano art. 87 ustawy określa obowiązek samorządu, dotyczący sporządzania i uchwalania gminnego i powiatowego programu opieki nad zabytkami.

- program winien być opracowany na okres 4 lat,
- program służy celom określonym w Ustawie,
- program przyjmuje rada gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym,
- z realizacji programu władze gminy sporządzają co 2 lata sprawozdanie, które przedstawiane jest radzie gminy.

Artykuły 18 i 19 nakazują samorządom uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, strategii rozwoju ponadlokalnego, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Dodatkowo należy wskazać odniesienia do zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego, zawarte w następujących aktach prawnych:

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 40 ze zm.).

·art. 7 ust. 1 pkt. 9

„Zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:

- 9) kultury w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.”

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2023 r. poz. 977 ze zm.).

Na mocy ustawy w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym uwzględnia się m.in.: wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 1. ust. 2, pkt 4). Ustawa określa, iż plan ogólny powinien w swej treści zawierać następujące elementy:

- uwzględnianie stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 13b pkt. 3 lit f),

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego będącym aktem prawa miejscowego ustawa nakazuje obecność następujących elementów:

-- obowiązkowe określenie zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków (w tym krajobrazu kulturowego oraz dóbr kultury współczesnej (art. 15 ust. 2 pkt 4),

- określa się, w zależności od potrzeb, granice pomników zagłady oraz ich stref ochronnych, a także ograniczenia dotyczące prowadzenia na ich terenie działalności gospodarczej, określone w ustawie z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (art. 15 ust. 3 pkt 6).

Wymagania w zakresie ochrony zabytków uwzględnia się również na szczeblach wojewódzkim i krajowym planowania przestrzennego (art. 39 ust. 3 pkt 2, ust. 2 pkt 2). Projekt zarówno planu miejscowego, jak i planu województwa wymaga uzgodnienia z właściwym Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Art.51. ust. 1. wskazuje, że sprawach ustalenia lokalizacji inwestycji celu publicznego decyzje wydają w odniesieniu do:

- 1) inwestycji celu publicznego oznaczeniu krajowym i wojewódzkim - wójt, burmistrz albo prezydent miasta w uzgodnieniu z marszałkiem województwa;
- 2) inwestycji celu publicznego oznaczeniu powiatowym i gminnym - wójt, burmistrz albo prezydent miasta;
- 3) inwestycji celu publicznego na terenach zamkniętych - wojewoda.

Zgodnie z art. 53 ust. 2 pkt. 4 powyższe decyzje wydaje się po uzgodnieniu z: wojewódzkim konserwatorem zabytków - w odniesieniu do obszarów i obiektów objętych formami ochrony zabytków, o których mowa w art. 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Art.64. ust. 1. wskazuje, że przepisy art. 51 ust. 2-3, art. 52, art. 53 ust. 1a-1d 3-5a i 5c-5j, art. 54-56 (wszystkie związane z zasadami lokalizacji inwestycji celu publicznego) stosuje się odpowiednio do decyzji o warunkach zabudowy.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz. U. z 2023 r. poz. 682 ze zm.).

W myśl tej ustawy jej przepisy nie naruszają przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (art. 2 ust 2 pkt. 3).

W art. 5 ust. 1 pkt 7 oraz ust. 2 ustawa stwierdza, iż obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz nakazuje projektowanie i budowanie obiektów budowlanych i związanych z nim urządzeń zapewniające ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

W przypadku pozytywnej opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w odniesieniu do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków oraz innych obiektów budowlanych usytuowanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską możliwe jest złożenie wniosku do właściwego ministra o zgodę na odstępnie od obowiązujących przepisów techniczno-budowlanych, o których mowa w art. 7 ustawy (art. 9 ust. 3 pkt 4).

Wg art. 39 ust. 3 w stosunku do prac budowlanych przy obiektach oraz obszarach niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ administracji architektoniczno- budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wg art. 39 ust. 4 Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć

stanowisko w sprawie wniosku o pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektów budowlanych, o których mowa w ust. 3, w terminie 30 dni od dnia jego doręczenia. Niezajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się jako brak zastrzeżeń do przedstawionych we wniosku rozwiązań projektowych. Zgodnie z art. 32 ust. 1:

1. Pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego może być wydane po uprzednim:

- 1) przeprowadzeniu oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko albo oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000, jeżeli jest ona wymagana przepisami ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko,
- 2) uzyskaniu przez inwestora, wymaganych przepisami szczególnymi, pozwoleń, uzgodnień lub opinii innych organów,
- 3) wyrażeniu zgody przez ministra właściwego do spraw energii – w przypadku budowy lub rozbiórki gazociągu przesyłowego, linii przesyłowej elektroenergetycznej albo rurociągu dalekosiężnego ropy naftowej lub produktów naftowych, a także gazociągu, linii elektroenergetycznej albo rurociągu ropy naftowej lub produktów naftowych dochodzących do granicy Rzeczypospolitej Polskiej.

Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (art. 39 ust. 1).

Decyzja o pozwoleniu na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydana po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39, ust. 2).

W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ administracji architektoniczno-budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39, ust. 3).

Katalog działań budowlanych, w stosunku do których niewymagane jest pozwolenie na budowę, a które podlegają zgłoszeniu organowi budowlanemu określają kolejno art. 29, 29a, 30, 31 ustawy Prawo Budowlane. W stosunku do zamierzeń, które wymagają jedynie zgłoszenia zgodnie z art. 30 ust. 7 ustawy właściwy organ może nałożyć w drodze decyzji obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Art.29. ust. 7 stwierdza, że roboty budowlane, o których mowa w ust. 1–4, wykonywane:

- 1) przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków – wymagają decyzji o pozwoleniu na budowę,
 - 2) na obszarze wpisanym do rejestru zabytków – wymagają dokonania zgłoszenia
- przy czym do wniosku o decyzję o pozwoleniu na budowę oraz zgłoszenia należy dołączyć pozwolenie właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków wydane na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (t.j. Dz. U. z 2015 r. poz. 774 ze zm.).

Zgodnie z zapisami art. 7 tej ustawy wprowadzone zostaje pojęcie audytu krajobrazowego. Identyfikuje on krajobrazy występujące na całym obszarze województwa, określa ich cechy charakterystyczne oraz dokonuje oceny ich wartości (także pod kątem walorów zabytkowych i krajobrazu kulturowego).

Art.8. ustawy wskazuje zmiany w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2003 r. poz. 571).

Określa ona, iż wśród zadań publicznych znajdują się działania m.in. w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego (art. 4 ust. 1 pkt 16). Regulacje z tym związane zawarte są w art. 16 i 19b, które określają prawa i obowiązki mieszkańców w zakresie realizacji wybranych przez nich działań, zarówno w ramach inicjatyw lokalnych, jak i za pośrednictwem organizacji pozarządowych lub innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy. Artykuł precyzuje też, iż jednostka samorządu terytorialnego zawiera na czas określony umowę o wykonanie inicjatywy lokalnej z wnioskodawcą.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2022 r. poz. 2556 ze zm.).

Zgodnie z zapisami art. 71 ust. 3 tej ustawy przeznaczenie i sposób zagospodarowania terenu powinny w jak największym stopniu zapewniać zachowanie jego walorów krajobrazowych. Dotyczy to także krajobrazu kulturowego.

Art.101. ust. 2 lit. f określa, iż ochrona powierzchni ziemi polega m. in. na zachowaniu funkcji środowiskowych, gospodarczych, społecznych i kulturowych, w tym między innymi zbioru dziedzictwa geologicznego, geomorfologicznego i archeologicznego.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2023 r. poz. 1336 ze zm.).

Jednym z celów ochrony przyrody jest ochrona walorów krajobrazowych, zieleni w miastach i wsiach oraz zadrzewień (art. 2 ust. 2 pkt 5). Jako jedną z form ochrony przyrody w tym jej immanentnego składnika, jakim jest krajobraz ustawa ta przyjmuje w art. 6 ust. 1 pkt 3 park krajobrazowy. Zgodnie z art. 16 ust. 1 park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju. Zarówno utworzenie parku krajobrazowego, jak i nadanie mu statutu należą do prerogatyw sejmiku wojewódzkiego (art. 16 ust. 3 ust. 5).

Art.83a. ust. 1 wskazuje, że zezwolenie na usunięcia drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków wydaje wojewódzki konserwator zabytków.

Zasady naliczania opłat za usunięcie drzew i krzewów przedstawiono w art. 84-87 ustawy i zgodnie z art. 84 ust. 8 decyzję w tych sprawach podejmuje właściwy organ do wydania zezwolenia (w tym także konserwator zabytków).

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 344).

W świetle art. 6 pkt 5 jednym z celów publicznych tej ustawy jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Art. 13 ust. 4 jasno określa, że: sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Art.13. ust. 5 stwierdza, że sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Cenę nieruchomości lub jej części (wyznaczonej zgodnie z art. 67) wpisanej do rejestru zabytków obniża się na wniosek nabywcy o 50% (zgodnie z art. 68 ust. 3). Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę. Podobny zapis stosuje się w przypadku opłaty z tytułu użytkowania wieczystego, jeżeli nieruchomość gruntowa została wpisana do rejestru zabytków (art. 73 ust. 4) oraz w przypadku opłaty z tytułu trwałego zarządu (art. 84 ust. 4).

Zgodnie z art. 96 ust. 1. podziału nieruchomości dokonuje się na podstawie decyzji wójta, burmistrza albo prezydenta miasta zatwierdzającej podział, z uwzględnieniem ust. 1a, stwierdzającego, że odniesieniu do nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków decyzję, o której mowa w ust. 1 wydaje się po uzyskaniu pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na podział tej nieruchomości.

Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 70).

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 6 ustawa zwalnia od podatku od nieruchomości: grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.

Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 194 ze zm.).

Według zapisów tej ustawy zarówno państwo (art. 1 ust. 2) jak i organy jednostek samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4) sprawują mecenat nad działalnością kulturalną polegający m.in. na wspieraniu i promocji opieki nad zabytkami.

Do powyższych ustaw należy dołączyć akty prawne, które w całej swojej treści odnoszą się do zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego. Są to:

- ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 385),
- ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 2393),
- ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 164 ze zm.),
- ustawa z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (t.j. Dz. U. z 2015 r., poz. 2120).

Ostatni element to akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Są to:

- Rozporządzenie MKiDN z dnia 26 maja 2011 (t.j. Dz. U. z 2021 poz. 56) w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. W oparciu o art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami rozporządzenie określa sposób prowadzenia powyższych rejestrów i wykazów;
- Rozporządzenie MKiDN z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 81);
- Rozporządzenie MKiDN z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2022 r. poz. 1388 ze zm.).
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 lipca 2019 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wwozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2019 poz. 1470);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 21 maja 2018 r. w sprawie wymagań, jakim powinna odpowiadać ochrona przechowywanego i przewożonego zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa (Dz. U. z 2018 poz. 1134),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 4 grudnia 2017 r. w sprawie ksiąg ewidencyjnych prowadzonych przez podmioty gospodarcze wyspecjalizowane w zakresie obrotu zabytkami na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2017 poz. 2249);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 12 lipca 2017 r. w sprawie sposobu ustalania wysokości i rozliczania dotacji celowej na wyposażenie w zabezpieczenia techniczne pomieszczenia, w którym będzie przechowywany zabytek wpisany na Listę Skarbów Dziedzictwa (Dz. U. z 2017 poz. 1384);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 28 kwietnia 2017 r. w sprawie Listy Skarbów Dziedzictwa (Dz. U. z 2017 poz. 928);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 sierpnia 2015 r. w sprawie krajowego rejestru utraconych dóbr kultury (Dz. U. z 2015 poz. 1275);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. z 2014 poz. 110);

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011 nr 89 poz. 510);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 nr 212 poz. 2153);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz. U. z 2004 nr 124 poz. 1304 ze zm.);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (Dz. U. z 2004 nr 75 poz. 706);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. z 2004 nr 71 poz. 650);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 nr 30 poz. 259).

3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ

Przywołana na wstępie ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i wprowadza w tej materii szereg fundamentalnych definicji i pojęć. W myśl ustawy zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zgodnie z ustawą opiece podlegają – bez względu na stan zachowania – zabytki pogrupowane w trzech kategoriach:

Zabytki nieruchome będące w szczególności:

- krajobrazami kulturowymi,
- układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- dziełami architektury i budownictwa,
- dziełami budownictwa obronnego,
- obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- cmentarzami,
- parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki ruchome będące w szczególności:

- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2018 r. poz. 574)
- instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki archeologiczne będące w szczególności:

- pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- cmentarzyskami,
- kurhanami,
- relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto, zgodnie z art. 6.2. ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

4. FORMY PRAWNE OCHRONY ZABYTKÓW

Ustawodawca wyróżnia następujące formy ochrony zabytków:

- wpis do rejestru zabytków,
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wpis do rejestru zabytków

Podstawą wpisu do rejestru zabytków jest decyzja administracyjna wydana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z wnioskiem o taki wpis może występować właściciel zabytku oraz użytkownik wieczysty gruntu na którym znajduje się zabytek. Również wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszczęcia postępowania z urzędu w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków prowadzi odpowiedni wojewódzki konserwator zabytków dla zabytków znajdujących się na terenie województwa. Do rejestru można wpisać także otoczenie oraz nazwę geograficzną, historyczną i tradycyjną zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków może wpisać także do rejestru historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny. Sprawy te reguluje ustawa z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 56).

Lista Skarbów Dziedzictwa

Listę Skarbów Dziedzictwa prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego zaliczany do jednej z następujących kategorii:

- 1) zabytków archeologicznych, które mają więcej niż 100 lat, wchodzą w skład zbiorów archeologicznych lub zostały pozyskane w wyniku badań archeologicznych lub przypadkowych odkryć,
- 2) elementów stanowiących integralną część zabytków architektury, wystroju wnętrz, pomników, posągów i dzieł rzemiosła artystycznego, które mają więcej niż 100 lat,
- 3) wykonanych ręcznie dowolną techniką i na dowolnym materiale dzieł malarstwa, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 4 i 5, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 150 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 4) wykonanych ręcznie na dowolnym materiale akwareli, gwaszy i pastelów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 30 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 5) mozaik, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 1 i 2, oraz rysunków wykonanych ręcznie przy użyciu dowolnej techniki i na dowolnym materiale, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,

- 6) oryginalnych dzieł grafiki i matryc do ich wykonania oraz oryginalnych plakatów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
 - 7) oryginalnych rzeźb, posągów lub ich kopii wykonanych tą samą techniką co oryginał, nieobjętych kategorią wskazaną w pkt 1, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
 - 8) fotografii, filmów oraz ich negatywów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
 - 9) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach inkunabułów i manuskryptów oraz map i partytur muzycznych, liczących więcej niż 50 lat, które nie są własnością ich twórców,
 - 10) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach książek, które mają więcej niż 100 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,
 - 11) map drukowanych, które mają więcej niż 200 lat,
 - 12) środków transportu, które mają więcej niż 75 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,
 - 13) innych kategorii, niewymienionych w pkt 1–12, obejmujących zabytki, które mają więcej niż 50 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro
- na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

Pomnik Historii

Terminem tym określa się zabytek nieruchomy o szczególnych wartościach materialnych i niematerialnych oraz znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego naszego kraju. Rangę pomnika historii podkreśla fakt, że jest on ustanawiany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W treści prezydenckiego rozporządzenia wyszczególnia się cechy danego zabytku świadczące o jego najwyższej wartości, określa się precyzyjnie jego granice i zamieszcza schematyczną mapkę obiektu.

Na elitarną listę Pomników Historii mogą zostać wpisane obiekty architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne lub ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca pamięci najważniejszych wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne. W roku 2022 w całym kraju było 105 miejsc i obiektów uznanych za pomnik historii.

Park kulturowy

Kolejną formą ochrony jest utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Podstawą jego utworzenia jest uchwała rady gminy, którą podejmuje się po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego lub decyzja o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzja o warunkach zabudowy, decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzja o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego

Relacje pomiędzy ochroną zabytków a planami zagospodarowania przestrzennego są regulowane przez artykuły 18, 19 i 20 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Przede wszystkim art. 18 wprowadza obowiązek uwzględniania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz w decyzjach o warunkach zabudowy.

W wymienionych decyzjach, koncepcjach, strategiach, analizach, planach i studiach, winno się w szczególności uwzględnić krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, określić rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków i zapewnić im ochronę przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu oraz ustalić przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami. w przypadku zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich

otoczenia, zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych, ochrona ich musi być bezwarunkowo uwzględniona w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i pozostałych decyzjach.

5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM I WYKONANYMI NA POZIOMIE KRAJOWYM:

KRAJOWY PROGRAM OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2019-2022

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022, opublikowany w Monitorze Polskim 11 września 2019 (poz. 808) został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 13 sierpnia 2019 roku i opublikowany w Monitorze Polskim. Jest efektem wykonania upoważnienia ustawowego, zawartego w artykułach 84 i 85, ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i jest programem rozwoju określonym w artykule 15 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Gminny Program Opieki nad Zabytkami opiera się na założeniach programu krajowego, jednak są one dość ogólne w odniesieniu do zabytków z terenu gminy.

Cel główny Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022 to Stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami. Został on opracowany na bazie wniosków płynących z realizacji i ewaluacji Programu 2014–2017, a także zmiany systemu ochrony zabytków wprowadzonej ustawą z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw. Cel główny dzieli się na trzy cele szczegółowe, zawierające kierunki działań.

CEL SZCZEGÓŁOWY 1 Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego

Kierunek działania 1.1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym

1. Szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami

2. Budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym

3. Merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach

4. Konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami

Kierunek działania 1.2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym

1. Wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych pracowników służb konserwatorskich

2. Ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich

3. Wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego

4. Powołanie Centrum Architektury Drewnianej

CEL SZCZEGÓŁOWY 2 Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

Kierunek działania 2.1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

1. Upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy).

Kierunek działania 2.2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego

1. Podniesienie bezpieczeństwa zasobów ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje

CEL SZCZEGÓŁOWY 3 Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego

Kierunek działania 3.1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości

1. Kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności zabytków dla osób z niepełnosprawnościami
2. Tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Kierunek działania 3.2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami

KONCEPCJA PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU DO ROKU 2030

Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju została przyjęta przez Radę Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Dokument określa zasady polityki państwa w dziedzinie przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych kilkunastu lat.

Polityka przestrzennego zagospodarowania kraju realizuje cele rozwoju kraju w odniesieniu do całości przestrzeni polskiej. Biorąc pod uwagę nowy paradygmat polityki rozwoju cel strategiczny (ponadczasowy) polityki przestrzennego zagospodarowania kraju można określić następująco: Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągania ogólnych celów rozwojowych - konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie.

Tak sformułowany cel - przy doborze odpowiednich celów cząstkowych oraz instrumentów wdrożeniowych - realizowany jest przez wszystkie podmioty publiczne wykonujące zadania rozwojowe w zakresie swoich kompetencji na różnych poziomach zarządzania, w różnych obszarach tematycznych i w odniesieniu do różnych terytoriów.

Drogą do zapewnienia realizacji celu strategicznego polityki przestrzennego zagospodarowania kraju jest koncentracja działań podmiotów publicznych w wybranych obszarach tematycznych i na wyodrębnionych terytoriach. W odniesieniu do diagnozy sytuacji, uwarunkowań oraz trendów rozwojowych sformułowano sześć wzajemnie powiązanych celów polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w horyzoncie roku 2030:

- Cel 1. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności;
- Cel 2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów;
- Cel 3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej;
- Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski;
- Cel 5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa;
- Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

Koncepcja wskazuje, iż wzmocnienie ładu przestrzennego na poziomie zarządzania zasobem krajobrazów kulturowych i przyrodniczych będzie jednocześnie służyło wdrożeniu zapisów Konwencji Krajobrazowej Rady Europy. Podstawowymi formami ochrony krajobrazów powinny zostać formy dotychczas stosowane: parki krajobrazowe, pomniki historii, parki kulturowe oraz - dla obiektów rangi międzynarodowej - wpis na listę dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego UNESCO.

Stwierdzono, że promocja dziedzictwa kulturowego wpłynęła na wzrost rozpoznawalności i atrakcyjność polskiej przestrzeni. Dbałość o spuściznę kultury dawnych mieszkańców ziem polskich i wspieranie zachowanych tradycji lokalnych sprzyjają rozwojowi turystyki i wspomagają proces identyfikacji tożsamości kulturowej migrantów. Krajobraz ważny dla historii kultury jest chroniony na równi z krajobrazami charakterystycznymi dla regionów geograficzno- przyrodniczych w zintegrowanej z siecią przyrodniczą rozwiniętej sieci parków kulturowych i pomników historii.

NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU KULTURY NA LATA 2004 – 2013 ORAZ UZUPEŁNIENIE STRATEGII NA LATA 2004 – 2020

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały zawarte w dokumencie o nazwie Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 (przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r.) oraz jego uszczegółowieniu „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020” (przyjętym w 2005 r.). Są to rządowe dokumenty tworzące ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowoczesnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, w połączeniu z perspektywami kolejnych okresów programowania Unii Europejskiej.

Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce.

Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013”. W programie zapisano następujące priorytety i działania:

- **Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe**

Działania realizowane w ramach niniejszego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

- Działanie 1.1. Budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków;
- Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne;
- Działanie 1.3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.

- **Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego**

- Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego;
- Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granicę.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, opracowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2005 r., zawiera ważny z punktu widzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”.

Priorytet 1 tego Programu dotyczy rewaloryzacji zabytków nieruchomości i ruchomych. Celami tego priorytetu są:

- poprawa stanu zachowania zabytków,
- zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także liczby stanowisk archeologicznych),
- kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne,
- zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

5.2 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZKIM

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO

Obecnie obowiązująca Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do 2030 r. – Strategia Przyspieszenia 2030+ została przyjęta uchwałą nr XXVIII/399/20 przez Sejmik Województwa Kujawsko-

Pomorskiego dnia 21 grudnia 2020 r. Ustanawia się w jej treści następujący cel nadrzędny „Strategii Przyspieszenia 2030+”: „Jakość życia typowa dla wysokorozwiniętych regionów europejskich”. Aby to osiągnąć strategia wyznacza priorytety i cele działań.

Dla gminy istotne są zapisy celu operacyjnego 24 Kultura, sztuka i dziedzictwo narodowe. Strategia stwierdza, że działania z zakresu kultury, sztuki i dziedzictwa narodowego mają niezwykle ważny wpływ na rozwój społeczny oraz przyczyniają się do kształtowania tożsamości danego miejsca (tak w ujęciu lokalnym, jak i całego regionu), a bardzo często są podstawą budowy jego wizerunku. Elementem dbałości o dziedzictwo historyczne i kulturowe są działania ukierunkowane na kształtowanie postaw patriotycznych w wymiarze narodowym, na kształtowanie tożsamości regionalnej, rozumianej jako wzmacnianie poczucia przynależności do społeczności zamieszkującej terytorium województwa kujawsko-pomorskiego oraz na kształtowanie tożsamości lokalnej postrzeganej jako czynnik aktywizacji, włączenia społecznego i budowania społeczeństwa obywatelskiego.

Region słynie z kultury muzycznej, na co wpływ ma niewątpliwie funkcjonowanie Akademii Muzycznej im. Feliksa Nowowiejskiego w Bydgoszczy – placówki o światowej rozpoznawalności oraz sukcesy artystów wywodzących i kształcących się w województwie, są to m.in. Rafał Blechacz, Paweł Wakarecy, Szymon Nehring, Piotr Salaber, Krzysztof Herdzin, Chór Kameralny AMFN. Jednym z instrumentów budowania tożsamości regionalnej może być serwis/aplikacja udostępniająca informacje o wszystkich wydarzeniach o charakterze integrującym, planowanych w najbliższym czasie na terenie regionu. Informacje dotyczyłyby np. wydarzeń kulturalnych, sportowych, patriotycznych (rocznicowych), różnego rodzaju imprez o charakterze ludowym (integracyjnym na bazie np. lokalnych walorów, świąt, rekonstrukcji historycznych, itp.), imprez wystawienniczych-targowych.

Działania dotyczące ochrony, zachowania, odnowy, wzmacniania i promocji dziedzictwa kulturowego – czyli konserwacja historycznego i kulturowego tła dla budowy tożsamości lokalnej i regionalnej, są przedmiotem odrębnego celu operacyjnego „43. Przestrzeń kulturowa”. Kierunek ma charakter ogólny i dotyczy wszystkich działań mających na celu ochronę, zachowanie, wzmacnianie potencjału oraz promocję dziedzictwa kulturowego województwa. Do tego kierunku zaliczają się także działania ratownicze wobec obiektów i obszarów będących częścią środowiska kulturowego województwa, zachowanie tradycyjnej kultury wiejskiej, ochrona, zachowanie, konserwacja i szeroko rozumiana poprawa dobrostanu historycznych budowli zabytkowych, obiektów architektury, budownictwa czy zespołów urbanistycznych, dziedzictwa ginących zawodów, wsparcie powstających drobnych kolekcji, tworzenia nowych oraz rozwoju istniejących zbiorów muzealnych i skansenów, będących częścią środowiska kulturowego województwa. Kierunek obejmuje także obiekty sakralne (w tym elementy ich wyposażenia). Kierunek dotyczy także działań towarzyszących ochronie dziedzictwa kultury w ramach miejsc/obiektów objętych rozporządzeniem Prezydenta RP – Pomniki Historii oraz wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO.

W ramach celu 43 wyznaczono również kierunek Adaptacja obiektów dziedzictwa kulturowego dla celów publicznych i komercyjnych Kierunek dotyczy wykorzystania obiektów dziedzictwa kulturowego dla celów np. prowadzenia instytucji kultury, edukacji, działalności noclegowych, gastronomicznych, handlu, innego rodzaju usług publicznych lub komercyjnych. Obejmuje działania mające na celu ich adaptację do nowych funkcji przy zachowaniu obostrzeń konserwatorskich. Głównym celem działań jest ochrona obiektów istotnych dla dziedzictwa kultury poprzez nadanie im możliwości pełnienia funkcji publicznych lub komercyjnych, wskutek czego niezbędne będzie utrzymywanie ich we właściwym stanie technicznym, pod nadzorem służb konserwatorskich.

PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO

Plan zagospodarowanie przestrzennego województwa został przyjęty uchwałą Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego nr XI/135/03 z dnia 26 czerwca 2003 r. Cele i działania Planu zawarte są w rozdziale V Polityka zagospodarowania przestrzennego województwa. W nim wyróżnić można zapisy dotyczące Gminy, występujące w celach operacyjnych:

- 3.3 Kierunki ochrony i kształtowania środowiska przyrodniczego i kulturowego

Dla podniesienia konkurencyjności i atrakcyjności regionu konieczne jest podjęcie działań prowadzących do zachowania i pełnego wykorzystania turystycznych walorów środowiska przyrodniczego i kulturowego poprzez:

- poprawę zagospodarowania istniejących szlaków turystycznych

- rozwój agroturystyki na bazie walorów przyrodniczo-krajobrazowych i kulturowych.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO NA LATA 2021 – 2024

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2021-2024 przyjęto Uchwałą nr XXXI/451/21 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 26 kwietnia 2021 r. Dokument przedstawia szereg celów i kierunków działania w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego na obszarze województwa kujawsko-pomorskiego. Zapisy te są w dużej mierze zgodne z kierunkami zawartymi w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami. Nowe cele programu mają przyczynić się do rozwiązania powyższych problemów. Uwzględniają cele wskazane w ustawie i innych dokumentach regulujących ochronę i opiekę nad zabytkami w Polsce. Są one skorelowane i wzajemnie się wypełniają. W Programie cele główne, a także operacyjne odwołują się do celów określonych w Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do 2030 – Strategia Przyspieszenia 2030+, natomiast kierunki działań i działania odpowiadają zadaniom ustawowym, których obowiązek wypełniania spoczywa na województwie. W ramach celów do realizacji wyznaczono następujące działania:

Cel główny: Zdrowe, aktywne i zamożne społeczeństwo

1. Cel operacyjny: Kultura, sztuka i dziedzictwo narodowe
 - 1.1 Kierunek działań: Popularyzacja wiedzy o znaczeniu i konieczności ochrony
 - 1.2 Kierunek działań: Edukacja
 - 1.3 Kierunek działań: Promocja
 - 1.4 Kierunek działań: Dokumentacja i popularyzacja

Walory dziedzictwa kulturowego to jeden z ważniejszych czynników rozwoju gospodarczego, a szczególnie w obszarze turystyki kulturowej. Wskazane kierunki działań mają na celu podkreślenie, iż dziedzictwo kulturowe, zarówno materialne jak i niematerialne można wykorzystać do kreowania usług i produktów dotyczących rozwoju oferty spędzania czasu wolnego, wspierania inicjatyw związanych z dziedzictwem materialnym i niematerialnym, w tym wspierania tradycyjnych form działalności gospodarczej czy adaptacji obiektów do nowych funkcji związanych z poszerzeniem oferty kulturowej czy turystycznej.

Cel główny: Dostępna przestrzeń i czyste środowisko

2. Cel operacyjny: Przestrzeń kulturowa
 - 2.1 Kierunek działań: Ochrona
 - 2.2 Kierunek działań: Prace konserwatorskie i restauratorskie
 - 2.3 Kierunek działań: Dokumentacja i badania

Przestrzeń kulturową należy rozumieć jako wszelkie działania podejmowane w celu poprawy stanu zachowania regionalnego dziedzictwa kulturowego. Stan zachowania dziedzictwa kulturowego ma bezpośredni wpływ na jakość życia mieszkańców, a jednocześnie kształtuje pewien indywidualny kontekst rozwojowy. Dziedzictwo kulturowe województwa kujawsko-pomorskiego to jedna z najmocniejszych stron województwa. W oparciu o nią należy budować tożsamość lokalną i regionalną. Nadaje swoisty charakter województwa, a tym samym decyduje o jego konkurencyjności. Świadomość wspólnej tożsamości przyczynia się do tworzenia więzi międzyludzkich, które ułatwiają interakcje oraz współdziałanie. Wszelkie podejmowane działania nie mogą ograniczać się do pojedynczych obiektów zabytkowych, ponieważ województwo charakteryzuje się różnorodnością. Należy wskazywać najlepsze i wzorcowe działania oraz promować je.

5.3 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE POWIATU

POWIATOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU WĄBRZESKIEGO

Powiat wąbrzeski na moment opracowania niniejszego dokumentu nie posiada opublikowanego w dzienniku urzędowym powiatowego programu opieki nad zabytkami.

5.4 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY MIASTO WĄBRZEŻNO

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Wąbrzeźno przyjęte zostało przez Radę Miejską w Wąbrzeźnie uchwałą nr X/93/99 w dniu 6 grudnia 1999 roku.

Opracowanie stanowi dokument planistyczny określający politykę rozwoju przestrzennego miasta. W studium omówiono szeroko historię i rozwój przestrzenny miasta. Przedstawiono stan środowiska kulturowego w formie wykazów:

- obiektów wpisanych do rejestru zabytków,
- obiektów postulowanych do wpisu do rejestru zabytków,
- obiektów architektury i budownictwa znajdujących się w ewidencji konserwatorskiej,
- obiektów monumentalnych i dominant architektonicznych,
- cmentarzy,
- założeń zieleni chronionej,
- wykaz stanowisk archeologicznych.

W ramach ochrony wartości kulturowo-krajobrazowych miasta, jako podstawowy kierunek działania przyjęto zachowanie, wyeksponowanie oraz harmonijną adaptację struktur i elementów historycznych w dalszym procesie rozwoju miasta. Bezwzględna ochronę substancji zabytkowej ukierunkowano na zachowanie:

- 1) Struktury historycznej osadnictwa miejskiego, tzn. miasta lokacyjnego oraz historycznego układu urbanistycznego z późniejszymi regulacjami wraz z wszystkimi historycznymi elementami zabudowy mieszczańskiej i systemu obronnego. Ochroną objęto wszystkie elementy historycznego układu przestrzennego tj. rozplanowanie (sieć ulic, linie zabudowy, podziały wewnętrzne), charakter zabudowy, strukturę funkcjonalną i ukształtowanie terenu. Natomiast w celu ochrony sylwety miasta, tworzącej historyczną i krajobrazowo-kulturową panoramę, zwrócono uwagę na potrzebę starannego opracowania ustaleń dotyczących zagospodarowania szeroko rozumianego przedpola;
- 2) Struktury przestrzennej z okresu nowożytnej i XIX-wiecznej rozbudowy miasta, których ochrona powinna na: zachowaniu historycznego rozplanowania; dostosowaniu nowej zabudowy w zakresie sytuacji, skali, bryły, podziałów architektonicznych do istniejącej, o wartościach historycznych; odtworzeniu, w miejscach gdzie jest to możliwe, ciągów i zespołów zniszczonej zabudowy, z nawiązaniem do historycznego programu mieszkalnego i usługowego; usunięciu elementów dysharmonizujących, degradujących i zniekształcających historyczne struktury przestrzenne;
- 3) Tereny zieleni parkowej, zieleni komponowanej i innej o wartości kulturowo- krajobrazowej;
- 4) Zespołów architektonicznych, obiekty i tereny o funkcji sakralnej, zwłaszcza pod względem zachowania istniejącego kształtu architektonicznego i utrzymania pierwotnej funkcji lub jej przywróceniu;
- 5) Obiektów użyteczności publicznej wzniesionych przed 1939 rokiem, w większości w 3 ćw. XIX w. i pocz. XX w. jak, budynki: poczty, starostwa, sądu, szpitala miejskiego, szkoły i inne o wartościach historycznych;
- 6) Obiektów kolejnictwa, w rozumieniu budowli o wartościach historycznych, jak zabudowa dworca kolejowego, strażnice kolejowe, budynki mieszkalne kolejarzy, perony;
- 7) Obiektów techniki i kultury materialnej tj. zespoły przemysłowe oraz budowle i urządzenia komunalne podlegające ochronie, jako założenia o walorach przestrzennych i często architektonicznych;
- 8) Stanowisk archeologicznych i obszarów obserwacji archeologicznej:
 - stanowiska archeologiczne posiadające ekspozycję terenową tj. grodziska podlegają bezwzględnej ochronie z zakazem jakiegokolwiek ingerencji w substancje zabytkową,
 - na terenach stanowisk nie posiadających ekspozycji terenowej możliwa jest lokalizacja obiektów i urządzeń pod warunkiem przeprowadzenia wykopaliskowych badań archeologicznych, poprzedzających realizację inwestycji,

- na obszarach zastrzeżonych do obserwacji archeologicznej wszystkie przedsięwzięcia inwestycyjne związane z robotami ziemnymi winny być prowadzone pod nadzorem archeologicznym.

9) Świadectw kultury materialnej stanowiących dokument historyczny, zachowany w postaci nazw własnych ulic, placów (...).

Szczegółowe zasady ochrony dziedzictwa kulturowego miasta Wąbrzeźno określono poprzez wykreślenie pięciu stref ochrony konserwatorskiej:

STREFA „A” – pełnej ochrony historycznej struktury przestrzennej

- 1) Zachowanie rozplanowania tj. sieci ulic i placów bez mian historycznego przebiegu, przekroju poprzecznego, linii zabudowy oraz wysokości ścian tzn. gabarytu zabudowy;
- 2) Zachowanie systemu parcelacji tj. podziału na bloki zabudowy i działki w obrębie bloków, który winien być utrwalony zarówno w elewacjach i bryłach budynków, jak i w obrębie wewnątrz bloków;
- 3) Zachowanie zasadniczych proporcji wysokościowych, kształtujących sylwetę całego zespołu oraz jego fragmentów, szczególnie „oprawy” placów i ulic;
- 4) Zachowanie i konserwacja historycznego ukształtowania terenu (fosy, nasypy etc.) ewentualnie usunięcie elementów zniekształcających założenie;
- 5) Na dostosowaniu nowej zabudowy plombowej do historycznej kompozycji urbanistycznej w zakresie sytuacji, skali, bryły, podziałów architektonicznych, proporcji powierzchni muru i otworów oraz nawiązaniu form współczesnych do lokalnej tradycji architektonicznej;
- 6) Na dostosowaniu współczesnych funkcji do wartości zabytkowych zespołu i obiektów, w przypadku obiektów o znacznej wartości kulturowej projekt adaptacji do współczesnych potrzeb należy poprzedzić badaniami architektonicznymi;
- 7) Restauracja i modernizacja techniczna obiektów z maksymalnym zachowaniem struktury budowli, detalu architektonicznego oraz wystroju wewnątrz.

W strefie „A” wszelkie remonty, prace ziemne, modernizacje, adaptacje, projekty uzupełniające zabudowę etc. należy uzgodnić z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

STREFA „B” – ochrony struktur przestrzennych o wartości kulturowej poza zespołem staromiejskim

Strefą „B” objęto tereny w różnych częściach miasta, nie łączących się często bezpośrednio ze sobą. Ochronę elementów historycznych struktury przestrzennej w tej strefie ustalono na:

- 1) Zachowaniu zasadniczych elementów planu, szczególnie historycznego przebiegu ulic oraz ich przekroju poprzecznego;
- 2) Zachowaniu historycznych linii zabudowy oraz wysokości ścian;
- 3) Na restauracji i modernizacji technicznej budynków z maksymalnym zachowaniem struktury budowli, detalu architektonicznego oraz wystroju wewnątrz;
- 4) Na dostosowaniu współczesnych funkcji do wartości zabytkowych obiektów;
- 5) Na dostosowaniu nowej zabudowy w zakresie sytuacji, skali i bryły, podziałów architektonicznych do już istniejących o wartościach kulturowych;
- 6) Na usunięciu lub odpowiedniej przebudowie obiektów dysharmonizujących, kolidujących usytuowaniem, skalą i charakterem z historyczną strukturą przestrzenną;
- 7) Utrzymaniu, podkreśleniu i utrwaleniu zasadniczych elementów planu tj. kształtu placów i przebiegu dróg;
- 8) Zachowaniu zabudowy o wartościach kulturowych z XIX i pocz. XX w.;
- 9) Uzupełnieniu zabudowy i zagospodarowania w formie otuliny dawnych traktów i dostosowaniu nowej zabudowy w zakresie sytuacji, skali i bryły do istniejącej zabudowy.

STREFA „OW” – obserwacji archeologicznej

Strefą „OW” objęto obszary poddawane obserwacji archeologicznej, na których obowiązują następujące ustalenia:

- 1) Wszelka działalność inwestycyjna musi być poprzedzona badaniami archeologicznymi. Prace ziemne związane z budową infrastruktury technicznej podziemnej muszą być prowadzone pod nadzorem archeologicznym;
- 2) W przypadku stwierdzenia reliktyw kultury materialnej, teren winien być udostępniony do badań archeologicznych. Obok terenów wskazanych strefami „OW”, obserwacji archeologicznej podlegają tereny zewidencjonowanych stanowisk nieekspozowanych, które występują na całym obszarze miasta i poza jego bezpośrednimi granicami.

STREFA „K” – ochrony konserwatorskiej krajobrazu kulturowego miasta

Strefą „K” objęto tereny naturalnego i komponowanego krajobrazu, integralnie związanego z zespołem historycznym i współtworzącego kompozycję przestrzenną o wysokich walorach kulturowo-krajobrazowych. Strefa tą objęto obszar wyznaczony strefami: A, B2, B3, i B4.

STREFA „E” – ochrony ekspozycji

Strefą „E” objęto tereny naturalnego i komponowanego krajobrazu, integralnie związanego z zespołem historycznym miasta i współtworzącego kompozycję przestrzenną o wysokich walorach kulturowo-krajobrazowych.

MIEJSCOWY PLAN ZAGOSPODAROWANIA MIASTA WĄBRZEŻNO

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miasta Wąbrzeźno przyjęto uchwałą nr XXI/133/2004 Rady Miejskiej w Wąbrzeźnie dnia 24 czerwca 2004 roku. Plan opracowano zgodnie ze Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. Podobnie jak, w studium, w planie miejscowym również wyznaczono strefy ochrony konserwatorskiej. Określając kierunki oraz szczegółowe zasady ochrony dziedzictwa kulturowego.

- 1) STREFA „A” - ścisłej ochrony konserwatorskiej:
 - a) zachowanie rozplanowania tj. sieci ulic i placów bez zmiany historycznego przebiegu, przekroju poprzecznego, linii zabudowy oraz wysokości ścian tzn. gabarytu zabudowy,
 - b) zachowanie systemu parcelacji tj. podziału na bloki zabudowy i działki w obrębie bloków, który winien być utrwalony zarówno w elewacjach i bryłach budynków, jak i w obrębie wnętrz bloków,
 - c) zachowanie zasadniczych proporcji wysokościowych, kształtujących sylwetkę całego zespołu oraz jego fragmentów, szczególnie „oprawy” placów i ulic,
 - d) zachowanie i konserwacje historycznego ukształtowania terenu (fosy, nasypy etc.) ewentualne usunięcie elementów zniekształcających założenie,
 - e) dostosowanie nowej zabudowy plombowej do historycznej kompozycji urbanistycznej w zakresie sytuacji, skali, bryły, podziałów architektonicznych, proporcji powierzchni murui otworów oraz nawiązanie form współczesnych do lokalnej tradycji architektonicznej,
 - f) dostosowanie współczesnych funkcji do wartości zabytkowych zespołu i poszczególnych obiektów a nie odwrotnie; w przypadku obiektów o znacznej wartości kulturowej projekt adaptacji do współczesnych potrzeb należy poprzedzić badaniami architektonicznymi,
 - g) restaurację i modernizację techniczną obiektów z maksymalnym zachowaniem struktury budowli, detalu architektonicznego oraz wystroju wnętrz,
 - h) wymiana stolarki w istniejącej zabudowie powinna mieć charakter odtworzeniowy względem historycznego,
 - i) na obszarze objętym strefą „A” wszelkie prace ziemne, prace związane z gospodarowaniem zielenią, remonty, modernizacje, adaptacje, projekty uzupełnienia zabudowy, reklamy etc. należy uzgadniać z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków,
 - j) na obszarze objętym strefą „A” obowiązuje zakaz lokalizacji wielkogabarytowych nośników reklamowych,
 - k) sposób kształtowania przestrzeni w rejonie jezior powinien być zgodny z zasadami, określonymi dla strefy „E” ochrony ekspozycji.

2) STREFA „B” ochrony konserwatorskiej:

- a) zachowanie zasadniczych elementów planu, szczególnie historycznego przebiegu ulic oraz ich przekroju poprzecznego,
- b) zachowanie historycznych linii zabudowy oraz wielkości ścian,
- c) restaurację i modernizację techniczną obiektów z maksymalnym zachowaniem struktury budowli, detalu architektonicznego oraz wystroju wnętrz,
- d) dostosowanie współczesnych funkcji do wartości zabytkowych obiektów a nie odwrotnie,
- e) dostosowanie nowej zabudowy w zakresie sytuacji, skali i bryły, podziałów architektonicznych do już istniejącej o wartościach kulturowych,
- f) usunięcie lub odpowiednią przebudowę obiektów dysharmonizujących, kolidujących usytuowaniem, skalą i charakterem z historyczną strukturą przestrzenną,
- g) utrzymanie, podkreślenie, i utrwalenie zasadniczych elementów planu tj. kształtu placów i przebiegu dróg,
- h) zachowanie zabudowy o wartościach kulturowych z XIX i początku XX w.,
- i) uzupełnienie zabudowy i zagospodarowania w formie otuliny dawnych traktów i dostosowanie nowej zabudowy w zakresie sytuacji, skali i bryły do istniejącej,
- j) na obszarze objętym strefą „B”, wszelkie przedsięwzięcia w tym reklamy oraz prace związane z gospodarowaniem zielenią w odniesieniu do chronionych terenów, elementów rozplanowania i obiektów o wartości kulturowej należy opiniować z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków,
- k) sposób kształtowania przestrzeni w rejonie jezior powinien być zgodny z zasadami, określonymi dla strefy „E” ochrony ekspozycji.

3) STREFA „K” ochrony krajobrazu kulturowego:

- a) określenie sposobu użytkowania terenów na przedpolu panoramy miasta,
- b) ograniczenia wznoszenia znacznie większych obiektów kubaturowych i przysłon z zieleni wysokiej na przedpolu zabudowy o wysokiej wartości kulturowej oraz na charakterystycznych osiach widokowych,
- c) utrzymanie charakterystycznego dla danej partii miasta klimatu związanego z otoczeniem obiektów o wysokiej wartości kulturowej, nazw własnych, miejsc i wydarzeń z nimi związanych a także tradycyjnego wyposażenia przestrzeni historycznej, czytelnej w krajobrazie miejskim do dziś,
- d) projektowanie nowych elementów zabudowy i wyposażenia miasta dostosowanych do tradycji miejsc, jego otoczenia oraz odpowiednich dla całego zespołu historycznego miasta,
- e) zachowanie odrębności terytorialnej historycznego zespołu urbanistycznego Starego Miasta – utrzymanie rozplanowania tj. linii regulacyjnych ulic i placów, linii zabudowy i podziałów parcelacyjnych,
- f) sposób kształtowania przestrzeni w rejonie jezior powinien być zgodny z zasadami, określonymi dla strefy „E” ochrony ekspozycji,
 - utrzymanie, podkreślenie i utrwalenie przebiegu historycznych traktów komunikacyjnych:
 - drogi w kierunku Chełmna (ul. Chełmińska),
 - drogi w kierunku Chełmży i Torunia (ul. Mikołaja z Ryńska),
 - dawnej drogi w kierunku Kowalewa i Torunia (ul. Wolności),
 - dawnej drogi w kierunku Golubia (ul. Pruszyńskiego),
 - dawnej drogi w kierunku Brodnicy (droga na Myśliwiec),
 - dawnej drogi w kierunku Radzyna i Grudziądz (ul. Jastrzębia),
 - utrzymanie linii regulacyjnych i linii zabudowy wzdłuż dróg historycznych, podziałów parcelacyjnych oraz uzupełnienie pierzei w formie zabudowy zwartej / szczególnie na odcinkach w obrębie stref A i B /.

4) STREFA „E” ochrony ekspozycji:

- a) uporządkowanie substandardowej zabudowy, wytworzenie przestrzennych przesłon małogabarytowych odkrytych tyłów zabudowy od strony jezior,
- b) uczytelnienie układu starego miasta na styku z terenami zielonymi wzdłuż brzegów jezior,
- c) określenie sposobu użytkowania terenów na przedpolu ekspozycji panoramy miasta z uwzględnieniem zakazu wznoszenia obiektów o większych kubaturach.

5) STREFA „OW” obserwacji archeologicznych:

- a) wszelka działalność inwestycyjna musi być poprzedzona badaniami archeologicznymi, prowadzonymi za zezwoleniem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków; prace ziemne związane z budową infrastruktury technicznej podziemnej muszą być prowadzone pod nadzorem archeologicznym, prowadzonym z zezwoleniem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków; wymienione powyżej prace inwestycyjne podlegają uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków zgodnie z regulującymi to przepisami,
- b) ustalenia dotyczące strefy „OW” wymienione w pkt. 1 stosuje się do obszaru stanowisk archeologicznych nie eksponowanych, zamieszczonych w wykazie w pkt. 8 i na rysunku planu,
- c) w przypadku odkrycia przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem archeologicznym należy go zabezpieczyć i oznakować miejsce jego znalezienia oraz niezwłocznie powiadomić Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Oprócz wyznaczenia stref ochrony konserwatorskiej, w miejscowym planie zagospodarowania przedstawiono, w formie wykazu (na 2004 r.), zabytki wpisane do rejestru zabytków oraz zabytki nieruchome wpisane do wojewódzkiej ewidencji zabytków, wskazując na sposoby ich ochrony:

1. Zabytki wpisane do rejestru zabytków

- bez zgłoszenia i uzyskania zezwolenia właściwego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków nie wolno zabytków przerabiać, odnawiać, rekonstruować, zabudowywać, odbudowywać, zdobić, uzupełniać, rozkopywać ani dokonywać żadnych innych zmian. Wszelkie zmiany dotyczące obiektu i jego otoczenia mogą być wykonywane na podstawie projektu koncepcyjnego zaakceptowanego przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;

2. Zabytki architektury i budownictwa znajdujące się w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków

- bez zgłoszenia i uzyskania opinii właściwego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, nie wolno zabytków przerabiać, odnawiać, rekonstruować, zabudowywać, odbudowywać, zdobić, uzupełniać, rozkopywać ani dokonywać żadnych innych zmian;
- spis zabytków architektury i budownictwa na obszarze objętym planem, stanowi integralną część tekstu planu. Ewentualne zmiany aktualizacyjne wykazu zabytków nie naruszają ustaleń planu i nie wymagają zmiany uchwały;

3. Stanowiska archeologiczne

- w zasięgu stanowisk archeologicznych wszelkie działania realizacyjne, w szczególności związane z robotami ziemnymi, muszą być zgłaszane właściwemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków;

4. Założenia zieleni projektowanej

- założenia zieleni podlegają ochronie, jako obiekty o wartości kulturowej, przyrodniczej, ekologicznej oraz dużych walorach krajobrazowych. Ochroną objęte są wszystkie elementy struktury przestrzennej, tj. kompozycja, drzewostan, układ drożny, wody, historyczne zabudowania i mała architektura (ogrodzenia, schody i inne);
- na terenie ww. założeń zieleni obowiązuje zakaz parcelacji;
- rewaloryzacja parków może być wykonywana w oparciu o specjalistyczną dokumentację projektową, akceptowaną przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Toruniu;

5. Zabytkowe cmentarze

- cmentarze, czynne, nieczynne i zlikwidowane są chronione, jako obiekty o wybitnej wartości zabytkowej i walorach krajobrazowych, jako miejsca pamięci i pomniki historii,

- wszelkie prace modernizacyjne - budowa, rozbudowa ogrodzeń cmentarzy czynnych podlegają uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków,
- projekt alei cmentarnych na obszarze czynnych cmentarzy podlegają uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Od 2004 roku miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego miasta Wąbrzeźno wprowadzono wiele zmian przyjętych indywidualnymi uchwałami.

STRATEGIA ROZWOJU MIASTA WĄBRZEŹNO NA LATA 2011-2030

Strategię Rozwoju Miasta Wąbrzeźno na lata 2011-2030 przyjęto uchwałą nr V/18/11 Rady Miejskiej w Wąbrzeźnie z dnia 26 stycznia 2011 roku. Biorąc pod uwagę położenie i potencjał, a także główne bariery rozwojowe Wąbrzeźna, ustalono trzy cele strategiczne:

1. Stworzenie warunków sprzyjających do rozwoju bazy ekonomicznej miasta
2. Poprawa warunków życia poprzez rozwój podstawowej infrastruktury i odpowiednie planowanie przestrzenne
3. Lepsza jakość kapitału ludzkiego

W ramach drugiego i trzeciego celu strategicznego wyznaczono kierunki działań, które bezpośrednio mają wpływ na ochronę, opiekę oraz promocję dziedzictwa kulturowego poprzez:

- kompleksową rewitalizację starej tkanki urbanistycznej miasta Wąbrzeźno obejmującą polepszenie organizacji ruchu drogowego w mieście,
- inwestycje w infrastrukturę bazy rekreacyjno-turystycznej wykorzystującej potencjał przyrodniczy i kulturowy miasta;
- rewitalizacja rynku i starej tkanki urbanistycznej miasta Wąbrzeźno
- udostępnienie obiektów dziedzictwa kulturowego i zagospodarowanie przestrzeni miejskiej z myślą o poprawie ich dostępności dla turystów (wyznaczenie szlaków turystycznych i restauracja/renowacja materialnych obiektów dziedzictwa kulturowego leżących na tych szlakach, ścieżkach rowerowych,
- ochrona, odnowa i zagospodarowanie obszarów stanowiący miejsca wypoczynku i rekreacji (poprawa czystości wód i jezior, uporządkowanie parków, zieleńców)
- wspieranie popularyzacji lokalnego dziedzictwa kulturowego.

6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY

6.1 CHARAKTERYSTYKA GMINY

Wąbrzeźno to miasto położone w północnej części Polski, w województwie kujawsko-pomorskim. Znajduje się około 45 kilometrów na północny-wschód od Torunia, 80 km na wschód od Bydgoszczy i ok. 35 km na południe od Grudziądza. Miasto leży nad rzeką Wdą, która przepływa przez jego centrum. Do 31 grudnia 1998 Wąbrzeźno administracyjnie wchodziło w skład województwa toruńskiego. Natomiast po reformie administracyjnej znalazło się w obrębie nowego woj. kujawsko-pomorskiego. Wtedy zostało również ponownie miastem powiatowym. W powiecie wąbrzeskim skupionych jest 5gmin: gmina miejska Wąbrzeźno oraz gminy wiejskie: Dębowa Łąka, Książki, Płużnica, Ryńsk.

Powierzchnia Wąbrzeźna wynosi 853 ha, co stanowi ok. 1,7% powierzchni powiatu. Zurbanizowane zostało w 47%. Duży obszar zajmują użytki rolne, które stanowią 39,5% powierzchni miasta, 3,5% zajmują użytki leśne i zieleń, a 10% to otwarte wody.

6.2 RYS HISTORYCZNY

Wąbrzeźno jest jednym z najstarszych miast Pomorza Gdańskiego. W 1228 roku ziemia chełmińska przekazana została we władanie zakonowi krzyżackiemu, w zamian za ochronę przed atakami ze strony Prusów. Pierwsze zapiski wymieniające Wąbrzeźno pochodzą z 19 kwietnia 1246 roku, kiedy to biskup chełmiński Heidenryk otrzymał od wielkiego mistrza Henryka von Hohenlohe 600 łanów w Chełmży, Wąbrzeźnie, Bobrowie i nad Drwęcą. Wąbrzeźno znajdowało się na skrzyżowaniu dwóch istotnych szlaków komunikacyjnych, z ziemi chełmińskiej do ziemi lubawskiej i z Mazowsza nad Morze Bałtyckie. Położeni w centrum biskupstwa chełmińskiego wpłynęło zapewne na decyzję o wybudowaniu w Wąbrzeźnie rezydencji

biskupiej, którą ukończono w 1321 roku. W latach 1323-1349 w gotyckim stylu wybudowany został kościół parafialny z kamienia i cegły, obecny kościół p.w. św. Apostołów Szymona i Judy Tadeusza.

Rozkwit miasta przypadł na XIV i początek XV wieku. Wzniesione zostają zamek, kościół i mury miejskie. Wąbrzeźno, jako miasto poddane wielkiemu mistrzowi, było najeżdżane przez wojska polskie w czasie wojen z zakonem krzyżackim. W 1466 roku na mocy II pokoju toruńskiego Wąbrzeźno przeszło pod panowanie króla polskiego. Władzę nad miastem sprawował biskup chełmiński. Dnia 10 stycznia 1534 roku biskup Jan Dantyszek za aprobatą króla Zygmunta I Starego wystawił miastu nowy przywilej i nadał mu herb - skrzydło orła i pastorał. Rok później dokonano spisu inwentarzu zamku w języku polskim co w tamtym okresie było ewenementem.

Przełom XVI i XVII wieku był okresem największej świetności miasta. Miał miejsce rozwój gospodarki towarowo-pieniężnej, lokalnego handlu oraz rzemiosła. Mimo to głównym zajęciem mieszkańców były rolnictwo i hodowla. W XVII wieku nastąpiła polonizacja miasta – wszelkie zachowane dokumenty i zapiski z tego okresu redagowane były po polsku lub łacinie. Ruchy reformacyjne nie przyniosły znaczących zmian w Wąbrzeźnie, które jako miasto biskupie, nie posiadało swobody wyznania. Z kolei postępująca kontrreformacja wywarła wpływ na ożywienie życia religijnego, czego najlepszym przykładem był Błażej Pęcherek, znany jako Ojciec Bernard z Wąbrzeźna (1575-1603), zakonnik zmarły w opinii świętości. Dalszy rozwój miasta zahamowany.

Wąbrzeźno zostało splądrowane przez wojska szwedzkie w 1629 roku, straty zwiększyła epidemia dżumy w 1630 roku, jednak apogeum nieszczęść przypadło na listopad 1655 r. Podczas kolejnego najazdu Szwedów miasto zostało spalone, a zamek biskupi zniszczony. W 1700 r. w mieście wybuchł pożar, w który strawił wiele domów i kościół parafialny. Miasta nie ominęły też wojska szwedzkie i rosyjskie w czasie Wielkiej Wojny Północnej. Zlikwidowany został handel i rzemiosło. Wpływ na upadek miasta miały również zarazy i nieurodzaje. W wyniku pierwszego rozbioru Polski w 1772 r. Wąbrzeźno znalazło się pod władzą pruską. Według spisu podatkowego zajętych ziem miasto liczyło 78 domów, ale żadnego budynku urzędowego. Prawa obywatelskie posiadało 77 osób. Powierzchnia wynosiła 60 łanów. Działo 29 browarów i 1 gorzelnia. Rozpoczęła się ponowną germanizację tych ziem. W roku 1788 Prusacy zmienili polską nazwę Wąbrzeźno na Briesen, do której dodali później określenie Westpreussen. W roku 1792 miał miejsce ostatni z groźnych pożarów, który zniszczył ratusz i większość domów przy rynku. W tej sytuacji władze pruskie opracowały nowy plan zabudowy miasta. Likwidacja ustroju feudalnego na początku XIX wieku przyczyniła się do wzrostu znaczenia gospodarczego Wąbrzeźna. Stało się ono ważnym ośrodkiem rzemieślniczo-handlowym. Mieszkańcy Wąbrzeźna mieli swój udział w polskich walkach narodowowyzwoleńczych, co było dowodem silnej przynależności do narodu polskiego. Polityka zaborców wobec Polaków ulegała zaostrzeniu. Usunięto język polski ze szkół średnich, sądownictwa i administracji. Wykupowano polską własność, osiedlając na niej niemieckich kolonizatorów.

Jednocześnie przełom XIX i XX wieku był okresem znacznego rozwoju przestrzennego i gospodarczego, na co wpływ miało powołanie w 1887 roku powiatu wąbrzeskiego. W tym okresie powstało wiele gmachów, urzędów oraz zakładów produkcyjnych (dworzec kolejowy, gmach sądu, szkoły, poczta, nowy ratusz). W mieście powstały chodniki, park miejski z kortem tenisowym, aleja spacerowa nad jeziorem. Największym osiągnięciem władz miasta było wybudowanie wodociągów, elektrowni i bocznicy kolejowej oraz szos łączących Wąbrzeźno z okolicznymi miejscowościami. Sukcesy gospodarcze nie przytłumiły wśród wąbrzeźnian polskiej świadomości narodowej. Ważną rolę w jej podtrzymywaniu i popieraniu gospodarki polskiej odegrały organizacje takie jak: Bank Ludowy, Towarzystwo Przemysłowe, Spółka „Rolnik”, Polskie Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” czy Towarzystwo Naukowe. Pierwsza wojna światowa spowodowała spadek produkcji i zastój w handlu, ale równocześnie dała nadzieje na odzyskanie niepodległości. Postanowieniem Traktatu Wersalskiego (1919) przyłączono ziemię chełmińską wraz z Wąbrzeźnem do odrodzonej Polski. Rozpoczęła się ponowna polonizacja tych terenów. Z południa Polski napłynęła ludność osadnicza, przywrócono język polski we wszystkich szkołach, urzędach i instytucjach.

Okres międzywojenny przyniósł miastu rozwój szkolnictwa i kultury polskiej poprzez działalność licznych organizacji społecznych i zawodowych, a także funkcjonowanie zespołów muzycznych, chórów. Gorzej następował rozwój miasta na płaszczyźnie gospodarczej. W Wąbrzeźnie w dalszym ciągu przeważało rzemiosło. Najbardziej znaczące cechy miały tu swoje zarządy. Nowozałożone i powstałe przed I Wojną Światową przedsiębiorstwa po krótkim okresie rozwoju podupadały lub ulegały likwidacji w okresie kryzysu gospodarczego. Gwałtownie wzrosło bezrobocie, któremu przeciwdziałano zatrudniając ludzi przy budowie szos i urządzeń melioracyjnych.

Dwudziestoletni okres wolności zakończył wybuch II Wojny Światowej. Po wkroczeniu armii niemieckiej rozpoczęła się eksterminacja ludności polskiej. Dążono przede wszystkim do wyeliminowania inteligencji. Aresztowane osoby przetrzymywano w byłej fabryce Polskiego Przemysłu Gumowego (obecnie Ergis S. A.). Większość z tysiąca aresztowanych rozstrzelano w

Łopatkach k. Wąbrzeźna, a później w Kurkocinie. W czasie okupacji ponownie przeprowadzano proces germanizacji i kolonizacji. Nazwę miasta zamieniono na Briesen Westpreussen. W odpowiedzi na te działania ludność polska terenie Wąbrzeźna i powiatu tworzyła organizacje konspiracyjne, których celem była walka zbrojna, sabotaż i działalność wywiadowcza.

Po zakończeniu II wojny światowej rozpoczęto reorganizację administracji państwowej, zajęto się wyżywieniem ludności, opieką społeczną i uruchomieniem warsztatów pracy. Według spisu ludności z 1950 roku w Wąbrzeźnie mieszkało 8873 osoby. Około połowy ogółu osób zatrudnionych pracowało w powstałych na początku lat pięćdziesiątych Pomorskich Zakładach Tworzyw Sztucznych. Obok tego dużego zakładu powstawały również mniejsze przedsiębiorstwa. W mieście powstawały nowe osiedla, ulice i ciągi spacerowe. Powstawały też nowe obiekty użyteczności publicznej. W 1975 roku w wyniku reformy administracyjnej zlikwidowany został powiat wąbrzeski. Początek lat 80-tych w Wąbrzeźnie, tak jak i w całej Polsce, należał do „Solidarności”. Struktury związku powstawały we wszystkich przedsiębiorstwach. W roku 1987 władze PRL zorganizowały w Wąbrzeźnie ogólnopolskie dożynki.

Rok 1990 był początkiem nowego etapu w rozwoju Miasta Wąbrzeźno. Zgodnie z reformą administracji samorządowej dokonano wyboru Rady Miejskiej, Zarządu Miasta i burmistrza. Działalność samorządu terytorialnego miała bardzo pozytywny wpływ na realizację zadań inwestycyjnych w mieście. Najważniejszymi zadaniami samorządu był rozwój mieszkalnictwa, infrastruktury komunalnej, remonty placówek oświatowych, uporządkowanie gospodarki ściekowej.

6.3 ZABYTKI NIERUCHOME

Gmina Wąbrzeźno posiada szereg zabytków wpisanych do rejestru i gminnej ewidencji zabytków, pochodzących przede wszystkim z XIX i XX wieku. Należą do nich kościoły, domy, budynki przemysłowe i gospodarcze i inne. Cenny jest również historyczny układ urbanistyczny miasta, a także obecne w przestrzeni miejskiej założenia zieleni komponowanej (w tym parki i cmentarze). Do najważniejszych obiektów na terenie gminy należy zaliczyć:

Ruiny zamku

Ruiny zamku biskupiego pierwotnie usytuowanego na sztucznym wzniesieniu na półwyspie Jeziora Zamkowego. Poprzedzonego od północnego-wschodu przedzamczem, oddzielnym fosą. Zamek wzniesiono z kamienia i cegły o układzie polskim, na rzucie regularnego czworoboku, z prostokątnym budynkiem mieszkalnym i ośmioboczną wieżą, której pomieszczenie w przyziemiu przekryto głęboko wcięтым ostrołukowym sklepieniem ośmiopolowym z kamiennymi wspornikami. Zamek biskupi wzniesiono za biskupa Hermana von Prinza (1303-1311), wzmiankowany w 1321 r. Został spalony w czasie wojny trzynastoletniej, następnie odbudowany. Służył, jako rezydencja biskupów chełmińskich. Za biskupa Macieja Konopackiego (1611-1613) wybudowano na zamku nowe pomieszczenia. W 1655 roku spalony przez wojska szwedzkie. Od tego czasu zamek pozostał w ruinie. Po 1792 roku rozpoczęto rozbiórkę zamku na materiał budowlany, w związku z odbudową miasta. W 1940 roku przeprowadzono badania archeologiczne, podczas których odkryto częściowo odsłonięto fundamenty. Ruiny zamku biskupiego – są to jedynie pozostałości muru, min. niewielki blok stanowiący część baszty zamkowej, z śladami piwnic. Jest to obiekt wolnostojący, wykonany z cegły – niezagospodarowany. Położony w północnej części miasta na wzgórzu zamkowym, otoczony wodą (Jezioro Zamkowe). W obrębie przedzamcza

i zamku właściwego znajduje się park, powstały w latach 1921-1930.

Kościół Ewangelicki obecnie parafialny rzymsko-katolicki p.w. Matki Boskiej Królowej Polski

Kościół wzniesiono w latach 1835-1836 roku, jako zbór ewangelicki, z datków wiernych oraz fundacji króla pruskiego Fryderyka Wilhelma III Pruskiego, który ofiarował na budowę kościoła 2700 marek w złocie. W latach 1863-1864, staraniem pierwszego pastora parafii ewangelickiej księdza Wekwerth, świątynię powiększono o wieżę kościelną. Koszt budowy wieży oszacowano na 5000 marek w złocie, część kosztów został pokryta ze składek wiernych oraz darowizny Gustawa Adolfa Bereina. Kupił on również za 900 marek trzy dzwony, które umieszczono na wieży. W 1899 roku według planu mistrza Bode z Torunia postanowiono świątynię rozbudować. Kościół został również wyposażony w nowe okna witrażowe w prezbiterium.

Jednocześnie zainstalowano nowe organy na chórze. Po 1945 roku dawny zbór został przejęty przez katolików i spełniał rolę kościoła szkolnego. Od 10 maja 1986 roku kościół stanowi samodzielna parafię p.w. Matki Boskiej Królowej Polski.

Kościół orientowany, murowany z cegły. O kwadratowym prezbiterium

z zakrystią od południa i kruchtą od północy. Znacznie szersza nawą sześcioprzęsłową, podzielona na trzy nawy dziesięcioma słupami dźwigającymi pierwotnie emporie. Od północy z otwarta do wnętrza przybudówką o charakterze kaplicy, od zachodu kwadratową wieżą, z przybudówkami schodkowymi po bokach. W prezbiterium ze sklepieniem krzyżowo-żebrowym, spływających na narożne półpilastry, w nawie ze stropami belkowymi, fazowanymi z poprzecznymi podciągami. Dachy nad prezbiterium trójspadowy, a nad nawą dwuspadowy, przekryty dachówką. Wieża w dolnej kondygnacji kwadratowa, w górnej ośmioboczna, zwieńczona wysmukłą murowaną iglicą.

Kościół parafialny p.w. śś. Apostołów Szymona i Judy Tadeusza

Rejestrem zabytków objęto Kościół parafialny p.w. ŚŚ. Apostołów Szymona i Judy z otoczeniem w granicach działki nr 20. Kościół gotycki, przekształcony neogotycką rozbudową. Orientowany. Murowany z kamienia i cegły. Pierwotnie jednonawowy z wydzielonym prezbiterium, obecnie trójnawowy. Z dawnego kościoła wały się: krótkie prezbiterium zamknięte trójbocznie z przylegającą od północy zakrystią, ściany nawy głównej przeprute nowszymi arkadami oraz dolna kondygnacja kwadratowej wieży od zachodu.

Obecny kościół zbudowany został najprawdopodobniej przez biskupa Ottona (1323-1349). W 1700 r. kościół spalił się, a następnie został odbudowany staraniem biskupa Teodora Potockiego. W 1779 roku wybudowano od strony zachodniej niską wieżę, z fundacji mieszczan. W 1881 roku kościół odnowiono. W 1902 roku przeprowadzono gruntowną przebudowę z dodaniem naw bocznych oraz nadbudową wieży.

Willa sądowa wraz z ogrodzeniem i otoczeniem przy ul. Wolności 21

Willę sądową wzniesiono w latach 1908-1914, w trakcie przebudowy gmachu sądowego. Willa stanowi niewielki budynek o malowniczo ukształtowanej bryle, umieszczony w pobliżu zachodniego szczytu sądu. Willę przeznaczono na mieszkanie prezesa i pracowników sądu. Czas powstania murowanego ogrodzenia gmachu sądu grodzkiego oraz willi sądowej związany jest z budową oraz przebudową tych budynków. Ogrodzenie pochodzi z 1880 roku oraz z lat 1908-1914

Gmach Sądu Grodzkiego przy ul. Wolności 19

Historia budynku sądowego związana jest nieodłącznie z powstaniem w Wąbrzeźnie siedziby powiatu wąbrzeskiego, a za tym idącym, rozwojem miasta. Gmach sądu grodzkiego z aresztem w podziemiach wzniesiono w 1880 roku, w stylu neogotyckim. W latach 1904-1906 opracowany został projekt przebudowy budynku. W latach 1908-1914 dobudowano od strony północnej skrzydło gmachu, na zapleczu od strony wschodniej areszt. Budynek sądu wraz z willą sądową otoczono z trzech stron ceglany murem, a od d. ul. Kowalewskiej parkanem. Od strony wschodniej aresztu wydzielono dziedziniec więzienny.

Kamienica mieszczańska przy ul. 1 Maja 38

Kamienica wzniesiona w 60-tych latach XIX wieku., w stylu neorenesansowym Usytuowana w południowej pierzei ul. 1 Maja, jako dom narożny, przylegający do sąsiedniej kamieniczki. Kamienica murowana dwu kondygnacyjna z dachem mansardowym z lukarnami, z czteroosiową elewacją frontową. Pierwsza kondygnacja boniowana, druga oddzielona gzymsem, ceglana, z elementami ozdobnymi ze sztucznego kamienia (oboknia, pozorna balustrada, lukarny). Elewacja wschodnia z werandą w formie portyku. Do elewacji tylnej przylega w formie skrzydła bocznego oficyna pięcioosiowa, dwukondygnacyjna, gładko tynkowana. Kamienica zachowała jednolity charakter stylu neorenesansowego w bryle zewnętrznej, jak i wewnątrz budynku. Pierwszym właścicielem budynku był Jacob Meyer, następnym w 20-tych latach XX w. kupiec Stefan Klimek. Od 1938 roku Teofil Kliński, dyrektor straży pożarnej w Toruniu.

Zgodnie z Ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. z 2003 r. nr 162, poz. 1568, art. 8 z późn. zm) rejestr zabytków prowadzi wojewódzki konserwator zabytków, w tym przypadku Kujawsko-Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Toruniu. Zabytek nieruchomy może zostać wpisany do rejestru z urzędu lub na wniosek właściciela lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym zabytek się znajduje (Dz. U. z 2003 r. nr 162, poz. 1568, art. 9, ust. 1 z późn. zm.). Do rejestru może być wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpisu dokonuje właściwy Wojewódzki Konserwator Zabytków wydając decyzję administracyjną.

Na terenie Gminy Miasta Wąbrzeźno do rejestru zabytków nieruchomych do tej pory wpisano 10 zabytków, w tym: 2 zabytki architektury sakralnej, 3 budynki mieszkalne – 2 kamienice i willa, 1 gmach użyteczności publicznej, 1 zabytek budownictwa obronnego oraz 2 zabytki archeologiczne. 1 założenie przestrzenne w formie otoczenia gmachu i willi sądowej

ZESTAWIENIE OBIEKTÓW WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTKÓW

- kościół par. pw. św.św. Szymona i Judy, ul. Górna 13, 1901-1902, nr rej.: A/657 z 28.07.1994
- kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat. par. pw. MB Królowej Polski, pl. Jana Pawła II, 1835, 1863, nr rej.: A/648 z 31.12.1993
- ruiny zamku, 1301-1311, nr rej.: A/1551 z 30.04.1966
- kamienica mieszczańska z oficyną, ul. 1 Maja 38, k. XIX, nr rej.: A/432 z 30.06.1987
- sąd grodzki, ob. rejonowy, ul. Wolności 19/21, 1880, 1908-1914, nr rej.: A/161/1-2 z 19.08.1991
- willa, nr rej.: jw.
- ogród, nr rej.: jw.
- kamienica z oficyną, pl. Jana Pawła II 22, 1900-1903, nr rej.: A/653 z 30.05.1994

Założenia przestrzenne

Na terenie miasta znajduje się cenny układ urbanistyczny Starego Miasta. Obecny układ skupia się wokół prostokątnego rynku zabudowanego kamienicami pochodzącymi z przełomu XIX i XX wieku. Układ urbanistyczny Miasta Wąbrzeźno na przestrzeni wieków jego funkcjonowania ulegał ciągłym zmianom. W XIV wieku, gdy po pożarze, który strawił osadę zwaną Wambrez, zdecydowano lokować nowe miasto, które nazwano Friedeck. Ze względów obronnych powstało ono na wypiętrzeniu, naprzeciw dawnego grodziska, pomiędzy Jeziorami Zamkowym, Frydek i Sitno. Miasto Friedeck miało kształt owalny. Wytyczono w nim rynek, w południowo-zachodniej jego części wybudowano z kamienia i cegły kościół parafialny w stylu gotyckim. Rozpoczęto również budowę zamku na okolicznym wzgórzu. Charakter zabudowy miasta z tamtego okresu nie jest dokładnie znany. Opierając się na przypuszczeniach można wysnuć, że przeważały w nim kryte strzechy, parterowe domy wykonane z drewna lub suszonej gliny. Miasto otoczone było murami obronnymi.

W drugiej połowie XV wieku miasto zostało zniszczone w pożarze, który zatarł jego pierwotny układ. Duże straty Wąbrzeźno poniosło także w czasie potopu szwedzkiego, a dwukrotnie pod koniec XVII i XVIII wieków. Wąbrzeźno ulegało spaleniom. Straty poniesione w pożarze z 1792 roku spowodowały, że postanowiono zmienić założenia urbanistyczne miasta. Opierając się na klasycznym charakterze, prostokątnym założeniu z rynkiem pośrodku wytyczono nowe położenie ulic i budynków. Kolejnym etapem w rozwoju miasta było brukowanie rynku i ulic, które rozpoczęto w 1845 roku. W 1858 roku w obrębie miasta znajdowało się 331 domów, pracowało 10 wiatraków i kilka browarów. Dalsza rozbudowa miasta miała miejsce głównie wzdłuż dróg wylotowych. Nowe ulice powstawały także w północnej i południowej części miasta.

Na przełomie XIX i XX wieku uległa zmianie zabudowa wokół rynku. Miejsce parterowych domów zastąpiły dwu- i trzykondygnacyjne kamienice. Natomiast na obrzeżach miasta przeważała zabudowa parterowa. W tym czasie wybudowanych zostało wiele budynków użyteczności publicznej: budynek miejskiego ratusza, siedziby powiatu, sądu grodzkiego, poczty, szkoły. W mieście gości przyjmowały dwa hotele: „Briesener Hof” przy ul. Gdańskiej (obecnie ul. Sikorskiego) oraz „Schwarzer Adler” przy wjeździe na rynek od strony Chełmży i Chełmna. Swoją działalność prowadziły szpital miejski i apteka a także nowoczesna rzeźnia miejska. Na terenie miasta istniała również synagoga żydowska. W 1898 roku wybudowana została miejska elektrownia. W latach 1898-1902 powstała sieć wodociągowa, a od 1912 roku sieć kanalizacyjna. Tuż przed 1914 rokiem w Wąbrzeźnie było 650 budynków. Działały trzy cegielnie, dwa młyny, dwa tartaki, fabryka cementu, fabryka maszyn rolniczych, fabryka obuwia, drukarnia, wytwórnia wódek i likierów oraz browar.

Niestety I wojna światowa wyraźnie ograniczyła rozwój miasta. Zmiany polityczne i kryzys gospodarczy przyczyniły się do znaczącego zmniejszenia rozwoju urbanistycznego miasta. Władze Wąbrzeźna chcąc stworzyć miejsce wypoczynku dla mieszkańców, nabyły od prywatnego właściciela Górę Zamkową, gdzie powstał park miejski wraz z przedłużeniem promenady spacerowej nad jeziorem Frydek. W okresie Drugiej Wojny Światowej wykonano na terenie miasta remonty dróg i rozbudowano sieć wodno-kanalizacyjną. Po

wojnie miasto zaczęło się rozbudowywać. Powstały nowe osiedla, ulice i ciągi spacerowe, ruszyło także indywidualne budownictwo mieszkaniowe.

Zabytki budownictwa mieszkaniowego

Na terenie Gminy Miasto Wąbrzeźno znajduje się kilkadziesiąt wysokiej klasy zabytków XIX-wiecznej architektury i budownictwa murowanego. Przede wszystkim są to kamienice wzniesione wokół rynku oraz wzdłuż głównych ulic miasta oraz gmachy użyteczności publicznej. Do najcenniejszych należą budynki przy ulicach Wolności oraz 1 maja, a także Kopernika czy Królowej Jadwigi.

Obiekty techniki

Kolejną grupę zabytków zasługujących na szczególną uwagę stanowią, pochodzące z końca XIX-go wieku lub z pocz. XX w. zabytki techniki, wśród, których m.in. znajduje się młyn parowy i motorowy przy ul. 1 Maja, browar przy ul. Grudziądzkiej, rzeźnia i wodociąg przy ul. Kętrzyńskiego, dawna fabryka kapeluszy przy ul. Dąbrowskiego, a także zabudowania kolejowe przy ul. Kętrzyńskiego.

Zieleń komponowana

Obok zabytków architektury i budownictwa, znajduje się kilka zabytkowych założeń zieleni projektowanej. Najczęściej są to założenia pochodzące z II poł. XIX w., które w mniejszym lub większym stopniu zachowały pierwotny drzewostan. Warto tu wspomnieć o Parku Miejskim na Wzgórzu Zamkowym oraz założeniu zieleni przy gmachu sądu na ul. Wolności.

Cmentarze

Ostatnią grupę zabytków nieruchomości stanowią cmentarze czynne i nieczynne. Na terenie miasta Wąbrzeźno odnaleźć można kilka typów cmentarzy. Najstarszą nekropolią jest przykościelny cmentarz katolicki pochodzący z XIV w. usytuowany wokół średniowiecznej świątyni oraz cmentarz parafialny z 1800 roku. Następną grupę stanowią cmentarze ewangelickie z I i II połowy XIX w. oraz cmentarz żydowski z 1820 roku. Najmłodszym cmentarzem w mieście Wąbrzeźno jest cmentarz komunalny i wojskowy. Niestety tylko cmentarze katolickie i komunalny zachowały do naszych czasów pierwotny układ działki. Wszystkie cmentarze ewangelickie oraz żydowski straciły pierwotny układ. Pozbawione zostały nagrobków drzewostanu, a teren został zabudowany lub rozparcelowany. Najstarsze nagrobki z XIX wieku odnaleźć można na cmentarzu parafialnym przy ul. Górnej.

WYKAZ OBIEKTÓW ARCHITEKTURY WPISANYCH DO GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW

LP.	ULICA	NR	OBIEKT (funkcja pierwotna)	NR DZIAŁKI
1	Wąbrzeźno		Historyczny układ urbanistyczny	
2	1-go Maja	2	Kamienica	1-161
3	1-go Maja	3	Kamienica	1-152
4	1-go Maja	5	Kamienica	1-153
5	1-go Maja	6	Kamienica	1-163
6	1-go Maja	7	Kamienica	1-154
7	1-go Maja	8	Kamienica	1-182
8	1-go Maja	9	Kamienica	1-155
9	1-go Maja	12	Kamienica	1-186
10	1-go Maja	13	Kamienica	1-157
11	1-go Maja	14	Kamienica	1-187
12	1-go Maja	17	Kamienica	3-96
13	1-go Maja	18	Kamienica	1-192/11
14	1-go Maja	19	Kamienica	3-97
15	1-go Maja	20	Kamienica	1-194
16	1-go Maja	21	Kamienica	3-98/3

17	1-go Maja	22	Kamienica	1-196
18	1-go Maja	23	Kamienica	3-99
19	1-go Maja	27	Poczta	3-102
20	1-go Maja	30	Kamienica	1-206
21	1-go Maja	31	Kamienica	3-104/2
22	1-go Maja	34/36	Kamienica	1-212, 1-211/3
23	1-go Maja	38	Kamienica mieszczańska z oficyną	1-213
24	1-go Maja	40	Spichlerz	1-214/1
25	1-go Maja	40	Magazyn przy spichlerzu	1-214/3
26	1-go Maja	41	Kamienica	3-108
27	1-go Maja	42	Kamienica	1-218/4
28	1-go Maja	43	Kamienica z oficyną	3-109
29	1-go Maja	46	Kamienica	1-218/7
30	1-go Maja	49	Kamienica	3-115, 114, 113
31	1-go Maja	50	Kamienica	1-221, 222
32	1-go Maja	52	Kamienica	1-223
33	1-go Maja	53	Dworzec miejskiej kolejki elektrycznej	3-132/9
34	1-go Maja	60	Kamienica	1-409/1
35	1-go Maja	60	Młyn motorowy Braci Tusk	1-409/6
36	1-go Maja	61	Willa	3-141/4
37	1-go Maja	74	Kamienica	1-415
38	1-go Maja	75	Kamienica	3-149/1
39	1-go Maja	76	Kamienica	1-421
40	1-go Maja	79	Kamienica	3-152
41	1-go Maja	82	Kamienica	1-432/6
42	1-go Maja	86	Kamienica	1-440/3
43	Chełmińska	1	Kamienica	1-105
44	Chełmińska	5	Kamienica	1-103
45	Chełmińska	6	Kamienica	1-39
46	Chełmińska	7	Kamienica	1-102
47	Chełmińska	11	Kamienica	1-98/1, 2; 1-99
48	Chełmińska	13	Kamienica	1-97/1
49	Chełmińska	16	Kamienica	1-33
50	Chełmińska	24	Mleczarnia	1-27
51	Chełmińska	30	Dom	6-22
52	Chełmińska	33	Dom	6-84
53	Chełmińska	46	Karczma	6-29/5
54	Chełmińska		Cmentarz ewangelicki	6-24/4
55	Dąbrowskiego	2	Pomorska Fabryka Kapeluszy, ob. ERGIS GROUP	3-54/17
56	Dąbrowskiego	2	Budynek administracyjny Pomorskiej Fabryki Kapeluszy, ob. ERIS GROUP	3-54/33
57	Dolna	3	Kamienica	1-234/1
58	Dolna	8	Kamienica	1-230/2
59	Dolna	12	Kamienica + oficyna	1-232
60	Gen. S. Pruszyńskiego	3	Kamienica	1-557

61	Gen. S. Pruszyńskiego	5	Kamienica	1-558
62	Gen. S. Pruszyńskiego	6	Kamienica	1-585
63	Gen. S. Pruszyńskiego	9	Dom	1-559/1
64	Gen. S. Pruszyńskiego	12	Kamienica	1-590
65	Gen. S. Pruszyńskiego	18	Dom	1-609/7
66	Gen. S. Pruszyńskiego	26	Dom	5-36
67	Gen. S. Pruszyńskiego		Cmentarz ewangelicki	1-540/1; 1-539/4, 7- 10
68	Gen. Sikorskiego	2	Kamienica	1-120
69	Gen. Sikorskiego	3	Kamienica	1-110
70	Gen. Sikorskiego	4	Kamienica	1-120
71	Gen. Sikorskiego	5	Kamienica	1-109
72	Gen. Sikorskiego	6	Kamienica	1-83/1
73	Gen. Sikorskiego	7	Kamienica	1-108
74	Gen. Sikorskiego	8	Kamienica	1-82
75	Gen. Sikorskiego	10	Kamienica	1-80/1, 3
76	Gen. Sikorskiego	12	Kamienica	1-78
77	Gen. Sikorskiego	13	Kamienica	1-24
78	Gen. Sikorskiego	14	Kamienica	1-52
79	Gen. Sikorskiego	15	Kamienica	1-23
80	Górna	1	Kamienica	1-246
81	Górna	9	Dom	1-238
82	Górna	10	Kamienica	1-113
83	Górna	13	Plebania parafii ŚŚ. Apostołów Szymona i Judy	1-20/2
84	Górna	13	Kościół parafialny p.w. ŚŚ. Apostołów Szymona i Judy z otoczeniem w granicach działki nr 20	1-20/2
85	Górna	13	Ogrodzenie kościoła parafialnego	1-20/2
86	Górna	13	Cmentarz Rzym.-kat. przykościelny	1-20/2
87	Górna		Cmentarz Rzym.-kat. parafialny	1-300, 1-301, 1-642
88	Grudziądzka	1	Kamienica	1-11
89	Grudziądzka	4	Kamienica	2-503
90	Grudziądzka	9	Dom właściciela browaru nast. dom rzemiosła, ob. budynek mieszkalny	1-2/2
91	Grudziądzka	10	Kamienica	2-487
92	Grudziądzka	11	Browar parowy	1-1
93	Grudziądzka	15	Kamienica	2-467
94	Grudziądzka	22	Kamienica	2-478/2
95	Grudziądzka	24	Dom	2-477/2
96	Grudziądzka	28	Willa	2-473
97	Grudziądzka	30	Willa	2-471
98	Grudziądzka	36	Kamienica	2-398/5
99	Grudziądzka	38	Kamienica	2-398/17
100	Grudziądzka	40	Kamienica	2-398/16
101	Grudziądzka	42	Dom	2-398/16

102	Kętrzyńskiego	3	Zespół wodociągów miejskich: budynek administracyjny z halą pomp i chlorownią	4-4/1
103	Kętrzyńskiego	3	Zespół wodociągów miejskich: budynek produkcyjny z halą maszyn;	4-4/1
104	Kętrzyńskiego	5	Hala uboju zdawnej rzeźni miejskiej, ob.. budynek handlowo-usługowy	4-4/2
105	Kętrzyńskiego	6	Dom	5-23/9
106	Kętrzyńskiego	8	Dom w zagrodzie	5-160/38
107	Kętrzyńskiego	11	Kamienica	4-10
108	Kętrzyńskiego	16	Dom	5-228
109	Kętrzyńskiego	31	Dom	4-26
110	Kętrzyńskiego	57	Dom	4-47
111	Kętrzyńskiego	65	Dom	4-55
112	Kętrzyńskiego	67	Dom	4-62
113	Kętrzyńskiego	83	Kamienica	4-93/2
114	Kętrzyńskiego	111	Karczma	4-118
115	Kętrzyńskiego	112	Kolejowy budynek mieszkalny + gospodarczy	4-134
116	Kętrzyńskiego	116	Kolejowy budynek mieszkalny + gospodarczy	4-137/3
117	Kętrzyńskiego	118	Kolejowy budynek mieszkalny + budynek gospodarczy	4-137/4
118	Kętrzyńskiego	119	Willa	4-124
119	Kętrzyńskiego	122	Dworzec kolejowy	4-137/6
120	Kętrzyńskiego	122	Sanitariaty + magazyn w zespole dworca kolejowego	4-137/6
121	Kętrzyńskiego	122	Wodociągowa wieża ciśnień ze stacją pomp w zespole dworca kolejowego	4-137/6
122	Kętrzyńskiego	122	Warsztaty w zespole dworca kolejowego	4-137/6
123	Kętrzyńskiego	122	Dworzec towarowy	4-137/1
124	Kętrzyńskiego	122	Dróżnicówka	4-131
125	Kętrzyńskiego		Zieleń komponowana w zespole dworca kolejowego	4-137/6
126	Kopernika	3	Hotel „Donatol”	1-337/3
127	Kopernika	4	Kamienica	1-277
128	Kopernika	5	Kamienica	1-336/1
129	Kopernika	6	Spichlerz	1-274/1
130	Kopernika	7	Kamienica	1-335
131	Kopernika	9	Kamienica	1-334/1
132	Kopernika	10	Spichlerz ob. budynek mieszkalny	1-269/2
133	Kopernika	11	Kamienica	1-320
134	Kopernika	12	Spichlerz	1-264
135	Kopernika	14	Oficina + brama	1-263
136	Kościuszki	2a	Kamienica	1-149
137	Kościuszki	3	Kamienica	1-134
138	Kościuszki	5	Kamienica	1-136
139	Kościuszki	6	Kamienica	1-155

140	Kościuszki	7	Kamienica	1-137/1
141	Kościuszki	9	Kamienica	1-138/1
142	Kościuszki	11	Kamienica	1-140
143	Kościuszki	13	Kamienica	1-141/2
144	Kościuszki	15/17	Kamienica	1-142, 143
145	Kościuszki	19	Kamienica mieszczańska	1-145
146	Kraśńskiego/ ul. Mickiewicza	1, 3, 5 24, 26	Zespół bloków robotniczych	3-60/5, 6, 7; 3-60/3, 4
147	Królowej Jadwigi	3	Kamienica	1-634
148	Królowej Jadwigi	5/7	Internat + dom nauczyciela	1-635/13 i 14
149	Królowej Jadwigi	9	Prywatna Średnia Szkoła dla Dziewcząt, ob. Zespół Szkół Zawodowych	1-635-15
150	Legionistów	8	Willa	1-606/3
151	Matejki	4	Dom	1-541/3
152	Matejki	5	Kamienica	1-346/1
153	Matejki	6	Kamienica	1-498
154	Matejki	7	Kamienica	1-347/2
155	Matejki	9	Dom	1-348/1, 1-349/1
156	Matejki	12	Kamienica	1-494, 1-495
157	Matejki	21	Dom	1-372, 1-373
158	Matejki	37	Kamienica	1-403
159	Matejki		Wieża ciśnień - z zespołu wodociągów miejskich	1-359/15
160	Mestwina	1	Kamienica	1-166
161	Mestwina	4	Kamienica	1-169
162	Mestwina	6	Kamienica	1-171/3
163	Mestwina	7	Hotel	1-172
164	Mestwina	8	Kamienica	1-175
165	Mickiewicza	3	Budynek mieszkalny	1-282
166	Mickiewicza	4	Kamienica	1-183
167	Mickiewicza	5	Kamienica	1-280/2
168	Mickiewicza	8	Kamienica	3-83/1
169	Mickiewicza	10	Kamienica	3-79
170	Mickiewicza	11	Kamienica	1-173/2
171	Mickiewicza	12	Willa	3-76
172	Mickiewicza	13	Zakłady graficzne - drukarnia	1-76/3, 1-76/4
173	Mickiewicza	17	Kamienica mieszczańska	1-71
174	Mickiewicza	19	Kamienica	1-70
175	Mickiewicza	21	Budynek banku, ob. Urząd Gminy Wąbrzeźno	1-68
176	Mikołaja z Ryńska		Cmentarz komunalny i wojskowy	7-20, 7-21
177	UL. Nadbrzeźna – Jezioro Frydek i Jezioro Zamkowe		Promenada nad Jeziarami Frydek i Zamkowym	
178	Niedziałkowskiego	12	Kamienica	1-550
179	Niedziałkowskiego	16	Kamienica	1-552

180	Niedziałkowskiego	24	Kamienica	1-569
181	Niedziałkowskiego	36	Dom	1-575/1
182	O. Bernarda	3	Kamienica	1—269/1
183	O. Bernarda	8	Kamienica narożna	1-321,132-2
184	O. Bernarda	14	Kamienica	1-327
185	Osiedle Robotnicze	1./6	Zespół domów robotniczych	5-2,3,4,5,6,8,12
186	Partyzanta	1	Kamienica	1-184
187	Partyzanta	28	Kamienica	1-396
188	Pl. Jana Pawła II	1	Kamienica narożna (ul. Ojca Bernarda)	1-265
189	Pl. Jana Pawła II	2	Kamienica	1-264
190	Pl. Jana Pawła II	3	Kamienica	1-263
191	Pl. Jana Pawła II	4	Kamienica	1-261
192	Pl. Jana Pawła II	5	Kamienica	1-260
193	Pl. Jana Pawła II	6	Kamienica	1-259
194	Pl. Jana Pawła II	7	Kamienica	1-257
195	Pl. Jana Pawła II	9	Kamienica	1-254
196	Pl. Jana Pawła II	10	Kamienica	1-118
197	Pl. Jana Pawła II	11	Kamienica	1-117
198	Pl. Jana Pawła II	12	Kamienica	1-116
199	Pl. Jana Pawła II	14	Kamienica	1-113
200	Pl. Jana Pawła II	15	Kamienica	1-120
201	Pl. Jana Pawła II	19	Kamienica	1-124
202	Pl. Jana Pawła II	20	Kamienica	1-125
203	Pl. Jana Pawła II	21	Kamienica	1-126/2
204	Pl. Jana Pawła II	22	Kamienica z oficyną	1-127
205	Pl. Jana Pawła II/ul. Pułaskiego 3	23	Kamienica narożna z oficyną	1-129/1, 1-129/2
206	Pl. Jana Pawła II		Kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat. p.w. Matki Boskiej Królowej Polski z działką nr 159	1-159
207	Podzamcze		Ruiny zamku biskupiego	2-276/4
208	Podzamcze		Pak Miejski na Wzgórzu Zamkowym	2-276/4
209	Poniatowskiego	2	Kamienica narożna (ul. O. Bernarda 1)	1-269/1
210	Poniatowskiego	1	Dom	1-160
211	Poniatowskiego	6	Kamienica	1-271/1
212	Poniatowskiego	8	Kamienica	1-272
213	Poniatowskiego	10	Kamienica	1-273/1
214	Poniatowskiego	12	Kamienica	1-274/2
215	Poniatowskiego	14	Kamienica	1-275
216	Pułaskiego	1/4	Kamienica narożna	1-132
217	Macieja Rataja	3	Willa	3-131/3
218	Macieja Rataja	8	Dom	3-121/2
219	Macieja Rataja	9/11	Willa	3-127/4. 3-128/2
220	Macieja Rataja	52/54	Budynek mieszkalno-gospodarczy	3-21/23, 3-21/21
221	Macieja Rataja	1	Cmentarz żydowski (kirkut)	3-137/1
222	Słowackiego	3	Kamienica narożna	1-45
223	Toruńska	4	Kamienica	1-249
224	Toruńska	8	Kamienica	1-251/2

225	Wolności	3	Kamienica	1-325
226	Wolności	11	Szkoła Miejska, ob. Gimnazjum im. Ks. St. Kardynała Wyszyńskiego	1-354
227	Wolności	12	Kamienica	1-305
228	Wolności	13	Kamienica	1-356/11
229	Wolności	14	Kamienica	1-306/2, 3
230	Wolności	15	Kamienica	1-357/5
231	Wolności	16	Pastorówka, ob. Ochronka dla dzieci im. E. Bojanowskiego	1-307
232	Wolności	18	Ratusz Miejski, ob. Urząd Miasta	1-308/2
233	Wolności	19	Gmach Sądu Grodzkiego, ob. Sąd Rejonowy	1-538/2
234	Wolności	21	Willa Prezesa Sądu Grodzkiego, ob. Prokuratura Rejonowa	1-538/2
235	Wolności	21	Otoczenie z murem ogrodzeniowym Sądu Grodzkiego i willi Prezesa Sądu, ob. Sądu Rejonowego i Prokuratury Rejonowej	1-538/1, 2
236	Wolności/ul. Gen. St. Pruszyńskiego	23./2	Kamienica	1-578/2
237	Wolności	24-26	Dom	1-311, 1-313
238	Wolności	25	Kamienica	1-581
239	Wolności	27a	Internat przy szkole gospodyń	1-582/2
240	Wolności	28	Pierwotny budynek starostwa powiatowego, ob. KPP w Wąbrzeźnie	1-315
241	Wolności	30	Ewangelicka szkoła miejska, ob. Szkoła Podstawowa nr 2 im. Jana Pawła II	1-647/1
242	Wolności	30	Sala Gimnastyczna ze sceną przy Ewangelickiej Szkole Miejskiej, ob. Szkoły Podstawowej nr 2 im. Jana Pawła II	1-647/1
243	Wolności	32	Kamienica	1-655/1
244	Wolności	34	Kamienica	1-656/2
245	Wolności	35	Pruskie Królewskie Progimnazjum Realne, ob. Zespół Szkół Ogólnokształcących im. Z. Działowskiego	1-595
246	Wolności	35	Dom dyrektora Pruskiego Królewskiego Progimnazjum Realnego, ob. internat Zespołu Szkół Ogólnokształcących im. Zygmunta Działowskiego	1-595
247	Wolności	35	Sala Gimnastyczna + sanitariaty (ob.. bud. gospodarczy) Królewskiego Progimnazjum Realnego, ob. Zespołu Szkół Ogólnokształcących im. Z. Działowskiego	1-595
248	Wolności	37	Kamienica	1-596/5
249	Wolności	38	Kamienica, ob. Biblioteka Miejska	1-660
250	Wolności	44	Gmach Starostwa Powiatowego i Wydziału Powiatowego, ob. Starostwo Powiatowe	1-662/4
251	Wolności	44	Stajnia + wozownia oraz mieszkania służbowe przy Gmachu Starostwa Powiatowego, ob. garaż i magazyn Starostwa Powiatowego	1-662/4
252	Wolności	44	Zieleń komponowana przy Gmachu Starostwa Powiatowego	1-662/4, 1-662/5

253	Wolności	56	Kamienica	1-676
254	Wolności	58	Kamienica	1-677/2
255	Wolności	60	Kamienica	1-678
256	Wolności	62	Kamienica	1-686/4
257	Wolności	65	Budynek mieszkalny	1-623/8
258	Wolności	72	Kamienica	1-690
259	Wolności	76	Dom	1-692
260	Wolności	80	Kamienica	1-712/5
261	Wolności	82	Budynek mieszkalny	1-713
262	Wolności	84	Kamienica	1-714
263	Wolności	86	Kamienica	1-715
264	Wolności	88	Kamienica	1-717
265	Wolności	90	Dom	1-718/2
266	Wolności	92	Dom	1-719
267	Wolności	94	Willa	1-720
268	Żołnierza Polskiego	1	Kamienica	1-141/1
269	Żołnierza Polskiego	4	Dom	1-93
270	Żołnierza Polskiego	6	Kamienica	1-92/6
271	Żołnierza Polskiego	8	Kamienica	1-91
272	Żołnierza Polskiego	16	Kamienica	1-85/1
273	Żwirki i Wigury	5	Kamienica z bramą wjazdową	2-508
274	Żwirki i Wigury	6	Dom Młynarza	1-49
275	Żwirki i Wigury	10	Budynek administracji przy młynie	1-53/1
276	Żwirki i Wigury	10	Młyn parowy	1-53/1
277	Żwirki i Wigury	13	Kamienica z oficyną	2-514
278	Żwirki i Wigury	20	Willa	3-32, 3-33
279	Żwirki i Wigury	21	Kamienica	2-522/2
280	Żwirki i Wigury	22	Kamienica	3-28
281	Żwirki i Wigury	26	Willa	3-15
282	Żwirki i Wigury	35	Dom	2-389/2
283	Żwirki i Wigury/ Słowackiego		Figura Matki Bożej	1-56

Źródło: Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Miasta Wąbrzeźno

6.4 ZABYTKI RUCHOME

Na mocy art. 3 pkt. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

W celu uzyskania informacji związanych z zabytkami ruchomymi należy skontaktować się z archiwum WUOZ.

6.5 ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Stanowiska archeologiczne są ważnym elementem krajobrazu kulturowego i stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach okolic gminy. Stanowiska ewidencjonowano w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski, Wąbrzeźno położone jest na obszarach 34-46, 34-47 oraz 35-47. Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest jednak zbiorem zamkniętym i nie można wykluczyć, że w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady osadnicze.

Na terenie miasta znajduje się 46 stanowisk archeologicznych z 62 obiektami, będących śladami materialnej działalności ludzkiej w przeszłości, które podlegają ochronie konserwatorskiej. W większości stanowiska archeologiczne nie są eksponowane w terenie, posiadają dużą wartość poznawczą, lecz w niektórych przypadkach są już zniszczone (np.: zabudowane). Stanowiska wyznaczone zostały na podstawie Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP) i znajdują się w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków Nieruchomych Archeologicznych. Stanowiska archeologiczne zlokalizowane są na obszarze całego miasta,.

Pod względem pełnionych funkcji obiektów zakwalifikowano je najczęściej, jako osady i luźne znaleziska. Odkryte znaleziska historyczne datowane są na okresy: pradziej, epoka kamienia, schyłkowy neolit, epokę brązu, okres rzymski, wczesne średniowiecze, późne średniowiecze. Do najciekawszych znalezisk, oprócz fragmentów ceramiki i krzemieni, należą 2 przęśliki gliniane, topór kamienny z okresu neolitu, topór kamienny jutlandzki, baniaste naczynie chropowaczone, kolczyki z brązu, 2 skrobacze oraz monety i naczynia gliniane, które zaginione. Wszystkie odnalezione zabytki znajdują się w Muzeum Okręgowym w Toruniu lub Muzeum Archeologii w Poznaniu.

Największe skupisko stanowisk archeologicznych występuje w obrębie zabytkowego układu urbanistycznego. Na terenie miasta znajduje się jedno stanowisko wpisane do rejestru zabytków:

Grodzisko przy ul. Chełmińskiej (nr rej. C/40 z 29 września 1965 r.)

Gród pochodzący z IX-XIII w., usytuowany na przesmyku pomiędzy jeziorami Frydek i Zamkowym. Pochodzący z trzech okresów kulturowych ustalonych badaniami archeologicznymi. W ostatniej fazie, w latach 1240-1270, grodzisko posiadało założenie owalne o konstrukcji drewniano-ziemnej, z budynkiem i dwiema wieżami z suszonej cegły. Od końca XIII w., zapewne po kolejnym najeździe pruskim, grodu nie odbudowano.

WYKAZ STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH WPISANYCH DO GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW

Lp.	Miejscowość	Arkusze AZP	Nr w miejsc.	Nr na arkuszu
1	Wąbrzeźno	034-046	1	1
2	Wąbrzeźno	034-046	3	2
3	Wąbrzeźno	034-046	4	3
4	Wąbrzeźno	034-046	5	17
5	Wąbrzeźno	034-046	6	31
6	Wąbrzeźno	034-046	7	32
7	Wąbrzeźno	034-046	8	33
8	Wąbrzeźno	034-046	9	34
9	Wąbrzeźno	034-046	10	35
10	Wąbrzeźno	034-046	11	36
11	Wąbrzeźno	034-046	12	64
12	Wąbrzeźno	034-047	2	1
13	Wąbrzeźno	034-047	-	2
14	Wąbrzeźno	034-047	16	4
15	Wąbrzeźno	034-047	17	5
16	Wąbrzeźno	034-047	18	6
17	Wąbrzeźno	034-047	19	7
18	Wąbrzeźno	034-047	20	64

19	Wąbrzeźno	034-047	21	102
20	Wąbrzeźno	034-047	22	103
21	Wąbrzeźno	034-047	23	104
22	Wąbrzeźno	034-047	24	105
23	Wąbrzeźno	034-047	25	106
24	Wąbrzeźno	034-047	26	111
25	Wąbrzeźno	034-047	27	113
26	Wąbrzeźno	034-047	28	114
27	Wąbrzeźno	034-047	29	115
28	Wąbrzeźno	034-047	30	140
29	Wąbrzeźno	034-047	-	159
30	Wąbrzeźno	034-047	-	160
31	Wąbrzeźno	034-047	-	161
32	Wąbrzeźno	034-047	-	162
33	Wąbrzeźno	034-047	-	163
34	Wąbrzeźno	034-047	-	164
35	Wąbrzeźno	034-047	-	165
36	Wąbrzeźno	034-047	-	166
37	Wąbrzeźno	034-047	-	167
38	Wąbrzeźno	034-047	-	168
39	Wąbrzeźno	034-047	-	169
40	Wąbrzeźno	034-047	-	170
41	Wąbrzeźno	034-047	-	171
42	Wąbrzeźno	034-047	-	172
43	Wąbrzeźno	034-047	-	173
44	Wąbrzeźno	034-047	-	174
45	Wąbrzeźno	035-047	14	178
46	Wąbrzeźno	035-047	15	186

Źródło: Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Miasta Wąbrzeźno

Istotnym zagrożeniem dla stanowisk i zabytków archeologicznych są wszelkiego rodzaju prace ziemne takie jak : prace inwestycyjne (budowa domów, dróg, melioracje, wodociągi), głęboka orka, eksploatacja żwiru i piasku. Część stanowisk archeologicznych zagrożona jest także przez procesy naturalne.

W związku z faktem, że każde zniszczenie dawnego grobu, osady czy wału grodziska jest nieodwracalne, realizowane na terenie gminy wszelkie prace inwestycyjne w obrębie obszarów chronionych i stref występowania stanowisk archeologicznych uzgadniane będą na etapie projektu z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków, który określi warunki realizacji inwestycji. W celu ochrony stanowisk archeologicznych oraz pradziejowych, średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych niezbędne jest wypełnianie przez inwestorów wymogów konserwatorskich określonych w decyzjach Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

6.6 ELEMENTY DZIEDZICTWA NIEMATERIALNEGO

UNESCO definiuje dziedzictwo niematerialne jako zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Ten rodzaj dziedzictwa jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Jest to pojęcie trudno definiowalne w stosunku do konkretnych wytworów kultury, jednak jego waga dla lokalnej społeczności jest ogromna, gdyż jest ono źródłem poczucia tożsamości i kulturowej ciągłości.

Dziedzictwo niematerialne obejmuje takie przejawy zachowań kulturowych i ich wytworów jak: tradycje i przekazy ustne (w tym język jako narzędzie przekazu), spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody

święteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem itp. Są one kultywowane np. przy okazji organizowanych corocznie imprez kulturalnych, czerpiących z zasobu lokalnej tradycji historycznej oraz kulturowej.

7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT

Dla potrzeb lepszej diagnozy stanu istniejącego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz w celu sformowania priorytetów działań władz samorządowych opracowano analizę słabych i mocnych stron Gminy Miasto Wąbrzeźno.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> -Atrakcyjne położenie miasta, sprzyjające rozwojowi turystyki -Dobra dostępność komunikacyjna dzięki przebiegającej przez miasto drodze wojewódzkiej nr 534, stanowiącej jednocześnie obwodnicę miejską -Dostępność kolejowa -Siedziba gminy jest jednocześnie siedzibą powiatu i centrum administracyjnym, usługowym oraz handlowym -Obecność wielu wartościowych obiektów i zespołów obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków -Zachowane obiekty sakralne oraz nekropolie o wysokiej wartości kulturowej -Zabytki architektury obronnej -Obecność założeń zieleni komponowanej oraz zespołów dworsko-parkowych -Obecność historycznego układu przestrzennego -Historyczna wielokulturowość miasta -Bogata w informacje gminna witryna internetowa -Wykorzystywanie funduszy unijnych przez władze miasta -Zainteresowanie historią i kulturą regionu -Aktywna działalność lokalnych organizacji pozarządowych, a także stowarzyszeń 	<ul style="list-style-type: none"> -Zaniedbania w zakresie stanu technicznego części obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków -Niewielkie zrozumienie społeczne dla problematyki ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego -Samowole budowlane oraz niewłaściwie prowadzone remonty obiektów zabytkowych, powodujące utratę walorów zabytkowych -Niezbędne środki w budżecie Gminy na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego -Niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego -Brak środków na prowadzenie dokładnych badań archeologicznych, architektonicznych i historycznych -Zła sytuacja finansowa części właścicieli obiektów zabytkowych -Niezbędnie rozwinięta baza noclegowa
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> -Zwiększenie środków budżetowych Gminy na działania związane z ochroną zabytków -Pozyskiwanie wsparcia finansowego z wielu źródeł (w tym unijnych) na prace konserwatorskie zabytków -Szersza promocja walorów kulturowych i przyrodniczych Gminy, przyciągająca turystów -Wzrastająca świadomość mieszkańców w zakresie poprawy estetyki miejscowości -Wzrost poszanowania dla obiektów posiadających walory historyczne -Tworzenie nowych projektów i produktów turystycznych w oparciu o istniejące zasoby -Opracowanie dokumentów takich jak Strategia Rozwoju Turystyki -Współpraca międzyregionalna oraz międzynarodowa (np. w zakresie dobrych praktyk) 	<ul style="list-style-type: none"> -Degradacja krajobrazu kulturowego poprzez wprowadzanie elementów nowej zabudowy nie nawiązujących do charakteru regionu -Zmiany w układach ruralistycznych, związane z nową zabudową -Niewłaściwe działanie inwestycyjne lub ich brak, przyczyniające się do dalszej degradacji obiektów zabytkowych -Niewłaściwe stosowanie nowych elementów budowlanych i technologii przy odnawianiu i remontach obiektów zabytkowych -Niezbędna skuteczna egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków i środowiska -Zanieczyszczenie środowiska związane ze zwiększoną liczbą pojazdów

<ul style="list-style-type: none"> -Korzystanie z dofinansowania na działania rewitalizacyjne (np. w ramach RPO) -Zachowanie tożsamości regionalnej mieszkańców od edukacji szkolnej poprzez festyny, lokalne święta, konkursy itd. -Powstawanie i dalszy rozwój istniejących organizacji pozarządowych -Tworzenie systemu informacji turystycznej oraz jednolitej identyfikacji wizualnej obiektów zabytkowych -Komplementarność z Programem Opieki nad Zabytkami dla Województwa Kujawsko-Pomorskiego 	<ul style="list-style-type: none"> -Niewłaściwa polityka w zakresie promocji zabytków, wiążąca się np. z nadmierną komercjalizacją -Zanik tradycji i tożsamości regionalnych -Częste zmiany prawne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego -Niestabilność finansów publicznych i przepisów z nimi związanych -Kłęski żywiołowe i inne zdarzenia losowe -Akty wandalizmu
--	--

8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Gminny Program Opieki nad Zabytkami formułuje szereg działań samorządu w zakresie opieki nad zabytkami gminnymi. Wyznaczone kierunki i zadania uwzględniają specyfikę dziejów Gminy i charakter jej dziedzictwa kulturowego oraz są zgodne z celami wyznaczonymi w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Należy podkreślić, że gmina w ostatnich latach przeznaczala środki budżetowe na inwestycje związane z zabytkami, jednak ze względu na trudną do przewidzenia sytuację finansową jednostek samorządu terytorialnego na chwilę obecną nie jest możliwe przewidzenie wysokości dochodów budżetowych, a co za tym idzie wskazanie dalszych inwestycji. Gmina świadoma jest swojej roli w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego i w przypadku wygosparowania środków finansowych harmonogram działań inwestycyjnych niniejszego programu zostanie zaktualizowany.

W międzyczasie prowadzony będzie szereg działań tzw. „miękkich”, które skupiać się będą na promocji turystycznej obiektów zabytkowych, a także na kształtowaniu edukacyjnym mieszkańców poprzez udostępnianie informacji związanych z historią regionu i wsparcie dla inicjatyw przybliżających lokalne zwyczaje i tradycje kulturowe.

PROPONOWANE KIERUNKI DZIAŁAŃ GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

1. Dbalność o ład przestrzenny i krajobraz kulturowy w Gminie

Polityka przestrzenna gminy powinna być zgodna z zasadami ochrony dziedzictwa kulturowego, w celu jak najlepszego zachowania obiektów zabytkowych. Odbywać się to będzie poprzez:

- ścisłe powiązanie działań przy obiektach zabytkowych z dokumentami planistycznymi gminy, takimi jak miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz innymi dokumentami programowymi;

- odpowiednią konserwację zabytkowej zieleni stanowiącej krajobraz kulturowy;
- pielęgnację cmentarzy i miejsc pamięci wpisanych do gminnej ewidencji zabytków;
- coroczne przeznaczanie środków z budżetu gminy w ramach dotacji celowej na rewaloryzację obiektów zabytkowych wpisanych do gminnej ewidencji zabytków

2. Aktualizacja gminnej ewidencji zabytków

W perspektywie na lata 2024-2027 gmina realizować będzie działania związane z aktualizacją zasobu gminnej ewidencji zabytków, polegające przede wszystkim na prowadzeniu rozpoznania i wprowadzaniu do kart ewidencyjnych zmian powstałych w wyniku rozbiórek, modernizacji i remontów obiektów. Opracowana zostanie również gminna ewidencja stanowisk archeologicznych. Proces ten będzie na bieżąco konsultowany z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. W razie konieczności szczególnej ochrony obiektów zabytkowych przewiduje się też działania mające na celu zgłaszania zabytków typowanych do wpisu do rejestru zabytków. Cyklicznej kontroli podlegać będzie również zasób archeologiczny gminy. Przewidziane aktualizacje obejmują perspektywę dwuletnią, raport z aktualizacji dołączany jest do sprawozdania z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.

3. Bezpośrednie wsparcie inwestycji związanych z zabytkami z budżetu Gminy

W najbliższych latach (w miarę możliwości finansowych Gminy) przewiduje się kontynuację lub też rozpoczęcie prac w przypadku niezbędnych remontów obiektów zabytkowych pod administracją gminną. Na tę chwilę nie ma pilnych potrzeb remontowych.

4. Odpowiednia ekspozycja i promocja najcenniejszych obiektów

W celu odpowiedniego zagospodarowania ruchu turystycznego niezbędne są działania poprawiające dostęp i atrakcyjność wizualną najcenniejszych obiektów zabytkowych. Wzbogaci to ofertę turystyczną, a także umożliwi tworzenie nowych produktów turystycznych. Przewiduje się następujące działania:

- stworzenie jednolitego systemu identyfikacji wizualnej w postaci oznaczeń, tablic, drogowskazów itp., w tym wykorzystania nowoczesnych technologii informatycznych (np. lokalizacji GPS);
- publikowanie folderów, ulotek oraz innych materiałów przybliżających mieszkańcom i turystom zasoby historyczne gminy;
- atrakcyjne przedstawianie obiektów za pomocą iluminacji, tworzenia punktów widokowych, prezentacji multimedialnych i muzycznych;
- dbanie o zawartość strony internetowej gminy poprzez umieszczenie informacji dotyczących zasobu zabytkowego;
- opracowanie mapy dziedzictwa kulturowego gminy, także z wykorzystaniem systemu informacji przestrzennej.

5. Rozwój produktów turystycznych opartych na walorach dziedzictwa kulturowego także z uwzględnieniem turystyki jednodniowej

Obiekty historycznego dziedzictwa są jednymi z najistotniejszych elementów strategii promocyjnej gminy. Niezbędne jest zatem tworzenie nowych oraz rozwój istniejących produktów turystycznych przeznaczonych dla odwiedzających gminę turystów. Do najważniejszych działań gminy w tym zakresie należeć będzie:

- rozwijanie istniejących produktów turystycznych opartych na szlakach turystycznych, kulturowych lub ścieżkach edukacyjnych;
- tworzenie nowych produktów, ze szczególnym uwzględnieniem innowacyjnych form turystyki bądź aktywności mogących przyciągnąć turystów - np. turystyka eksploracji, geocaching, gry miejskie, gry wojenne;
- organizacja lub kontynuacja organizacji imprez masowych, związanych z lokalnym zasobem zabytkowym i kulturalnym;
- organizacja imprez lokalnego zasięgu, przybliżających mieszkańcom gminy i regionu wartości historyczne gminy;
- postawienie na innowacyjność projektów;

6. Promocja gminy na forum krajowym i zagranicznym

Bardzo ważnym elementem w procesie promowania dziedzictwa kulturowego jest zachowanie odpowiednich zasad public relations. Gmina przyjęła następujące założenia swojej polityki promocyjnej:

- walory zabytkowe i kulturowe są jednym z podstawowych elementów promocji Gminy na różnego rodzaju targach, sympozjach i konferencjach;
- nawiązywanie współpracy w zakresie dobrych praktyk w ramach partnerstwa krajowego i zagranicznego przyczyni się do lepszego wykorzystania zasobów kulturowych gminy;
- udział w konkursach na najlepiej zadbane zabytki, najciekawszy produkt turystyczny itp. wypromują użytkowników dbających o obiekty zabytkowe;
- współpraca z mediami, zarówno tradycyjnymi, jak i internetowymi przyczyni się do lepszego postrzegania zasad ochrony dziedzictwa kulturowego wśród mieszkańców i turystów.

7. Edukacja społeczeństwa w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego

W celu jak najszerzego przybliżenia zasad ochrony dziedzictwa kulturowego dla mieszkańców, zarówno dorosłych, jak i dzieci i młodzieży planuje się następujące działania:

- wspieranie działalności instytucji kultury i organizacji pozarządowych podejmujących zadania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego;
- organizacja spotkań, mających na celu upowszechnienie wiedzy na temat lokalnego dziedzictwa kulturowego;
- wsparcie akcji mających na celu odrestaurowanie lub uporządkowanie obiektów zabytkowych, cennych z punktu widzenia lokalnej społeczności oraz propagowanie lokalnej kultury i tradycji dziedzictwa kulturowego Miasta i regionu;
- wprowadzenie elementów przybliżających lokalną kulturę i tradycję w działalność placówek edukacyjnych, kulturalnych, bibliotek, świetlic itp.

9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zadania opisane w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Miasto Wąbrzeźno powinny być realizowane poprzez wspólne działania władz samorządowych, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, właścicieli oraz zarządców obiektów, parafie, organizacje pozarządowe i stowarzyszenia, w ramach posiadanych przez te jednostki kompetencji, praw i obowiązków wynikających z obowiązujących przepisów prawnych. Ze strony Gminy zadania będą wykonywane bądź wspierane przez gminne jednostki organizacyjne (szkoły, przedszkola, placówki kultury – np. biblioteka) oraz Urząd Miejski w ramach zadań własnych, poprzez istniejące i planowane instrumenty:

- prawne (np. poprzez uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów o wartościach artystycznych i zabytkowych, prowadzenie gminnej ewidencji zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków),
- finansowe (np. udzielanie dotacji na prace remontowe, konserwatorskie i prace budowlane przy zabytkach, środki budżetowe na zadania własne z przeznaczeniem na remonty i modernizacje zabytków będących własnością Gminy, korzystanie z programów uwzględniających dofinansowanie ze środków zagranicznych i krajowych, nagrody, ulgi finansowe),
- społeczne (działania stymulujące np. w zakresie edukacji, promocji, informacji, działań sprzyjających tworzeniu miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami oraz rozwojem turystyki),
- kontrolne (m.in. monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego – gminnej ewidencji zabytków),
- koordynacji (m.in. poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z gminami sąsiednimi, ośrodkami naukowymi i akademickimi, związkami wyznaniowymi)

10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Na mocy art. 87 ust. 1 i ust. 5 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest sporządzany na okres 4 lat, co 2 lata wójt (burmistrz, prezydent) sporządza sprawozdanie z jego realizacji, które przedstawia Radzie Gminy (Miasta). Wskazane jest aby sprawozdania z realizacji Programu były przekazywane do wiadomości Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji gminnego programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań, w tym np. poziom (w % bądź liczbach):

- wydatków budżetu na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansową wykonanych/dofinansowanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach,
- liczba obiektów poddanych tym pracom,
- poziom (w %) objęcia terenu Gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych,
- liczba utworzonych szlaków turystycznych,
- liczba wydanych wydawnictw, liczba szkoleń, imprez związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego itd.,
- elementy dziedzictwa kulturowego wprowadzone do edukacji szkolnej oraz przedszkolnej,

- elementy dziedzictwa kulturowego w pracach bibliotek oraz gminnych jednostek kultury.

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Należy jednak stwierdzić, iż ważne jest, aby gminy również z własnej inicjatywy podjęły próbę wygoszparowania w swoich budżetach środków w rozdziale 92120 - Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

Jest to o tyle istotne, iż duża część źródeł wewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego we współfinansowanych przez nie projektach. Regularne zabezpieczanie środków z budżetu gminy pozwoli na podjęcie powolnych, ale systematycznych kroków w kierunku ratowania kolejnych obiektów dziedzictwa kulturowego.

Podstawową zasadę finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 roku. Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 w/w Ustawy, obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej w/w tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym. Ustawa precyzuje, że środki budżetowe przeznaczać można na obiekty wpisane do rejestru zabytków, jak i do gminnej ewidencji zabytków.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

Źródła krajowe:

- dotacje ministra kultury oraz programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- dotacje wojewódzkie,
- dotacje powiatowe,
- dotacje gminne,
- inne źródła.

Źródła zagraniczne:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych,
- źródła pozaunijne

11.1 ŹRÓDŁA KRAJOWE

DOTACJE NA DOFINANSOWANIE PRAC KONSERWATORSKICH, RESTAURATORSKICH LUB ROBÓT BUDOWLANYCH UDZIELANE PRZEZ MINISTRA WŁAŚCIWEGO DS. KULTURY ORAZ PROGRAMY OPERACYJNE MINISTERSTWA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

Ogłaszane decyzją Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego programy operacyjne stanowią podstawę ubiegania się o środki ministerialne na zadania z zakresu kultury realizowane przez jednostki samorządu terytorialnego, instytucje kultury, instytucje filmowe, szkoły i uczelnie artystyczne, organizacje pozarządowe oraz podmioty gospodarcze. Programy operacyjne określają: cele, zadania, typy projektów, alokację finansową, uprawnionych wnioskodawców, tryb naboru i wyboru wniosków, kryteria oceny, zobowiązania wnioskodawców, wskaźniki monitoringu. Przy ocenie wniosków branych jest pod uwagę wiele kryteriów, m.in.: wartość merytoryczna, zakorzenienie w tradycji, zasadność realizacji projektu, wiarygodność organizatora, efektywność wykorzystania środków. Programy są ogłaszane rokrocznie, z reguły w kilku priorytetach.

Celem Programu „Dziedzictwo kulturowe” jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą, wspieranie działalności muzeów oraz popularyzacja kultury ludowej.

Program „Dziedzictwo kulturowe” składa się z następujących priorytetów:

a. Ochrona zabytków

Strategicznym celem priorytetu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

Kluczowe dla realizacji celów priorytetu są zadania prowadzące do zabezpieczenia, zachowania i utrwalenia substancji zabytku. W ramach priorytetu dofinansowania nie mogą zaś uzyskać projekty zakładające adaptację, przebudowę obiektów zabytkowych lub ich znaczącą rekonstrukcję. W pierwszej kolejności wsparcie otrzymywać będą obiekty najbardziej zagrożone oraz zabytki najcenniejsze – wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości UNESCO, uznane za Pomniki Historii oraz te, posiadające wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Biorąc pod uwagę fakt, że priorytet ma charakter ogólnopolski, szczególny nacisk kładziony jest też na projekty uwzględniające rolę zabytków w rozwoju turystyki. Dlatego istotnym celem priorytetu jest kierowanie pomocy dla cennych obiektów położonych na terenach uboższych gospodarczo

i turystycznie, czego efektem będzie zwiększenie dostępności do zabytków, podniesienie atrakcyjności regionów i wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

Mimo że określone regulaminem zasady dopuszczają możliwość całkowitego finansowania zadania, to wsparcie takie będzie można otrzymać tylko w szczególnych przypadkach, gdy zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną i naukową, wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac lub gdy stan zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac. Istotnym elementem brany pod uwagę przy ocenie organizatorów będzie ich doświadczenie, podejmowanie w przeszłości działań zmierzających do zabezpieczenia obiektu zabytkowego oraz umiejętność pozyskiwania innych niż ministerialne środków na realizację zadania, a także zdolność do maksymalnego wykorzystania w przyszłości potencjału dofinansowanej inwestycji. Kluczowym efektem działań realizowanych w ramach priorytetu winno być stworzenie trwałych podstaw dla harmonijnego funkcjonowania obiektów zabytkowych we współczesnym, podlegającym dynamicznym, nierzadko nieodwracalnym zmianom otoczeniu. Dzięki realizacji nakreślonych wyżej celów obiekty zabytkowe, zachowując status materialnych świadectw minionych wieków, pozostaną integralną, pełnoprawną częścią czasów obecnych i przyszłych.

W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

1. Prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;

2. Prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków).

3. W przypadku zadań określonych w ust. 1 można ubiegać się wyłącznie o dofinansowanie kosztów określonych w art. 77. ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r., Nr 162, poz. 1568, z późn. zm.).

4. Do priorytetu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

Uprawnieni wnioskodawcy

1. O dofinansowanie w ramach priorytetu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego – osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

2. W przypadku zadań określonych w § 1 ust. 1 pkt. 2 regulaminu tego priorytetu o dofinansowanie ubiegać mogą się wyłącznie wnioskodawcy, których działalność nie jest finansowana ze środków publicznych.

3. O dofinansowanie w ramach priorytetu nie mogą ubiegać się państwowe instytucje kultury, publiczne szkoły oraz uczelnie wyższe, uczelnie artystyczne oraz inne podmioty, o których mowa w art. 72 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Tryb naboru: do 30 listopada br. i 31 marca następnego. Nabory listopadowe zazwyczaj wyczerpują alokację na dany rok

1. Minimalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi 25 000,00 zł.

2. W szczególnych przypadkach minister może przyznać dofinansowanie w kwocie niższej od minimalnej kwoty wnioskowanej.

3. Dofinansowanie, zgodnie z art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, może być udzielone w wysokości do 50% nakładów koniecznych.

4. W przypadkach określonych w art. 78 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dofinansowanie może być udzielone w kwocie do 100% nakładów koniecznych.

5. Wnioskodawca ubiegający się o kwotę wyższą niż 50% nakładów koniecznych zobowiązany jest umieścić we wniosku stosowną informację na ten temat wraz z uzasadnieniem. Wniosek nie zawierający takiego uzasadnienia zostanie odrzucony jako błędny formalnie.

Na podstawie art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować nakłady konieczne na:

1. sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich
2. przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
3. wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
4. opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
5. wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
6. sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrza;
7. zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
8. stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
9. odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
10. odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
11. odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
12. modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
13. wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
14. uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych;
15. działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
16. zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt. 7-15;
17. zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

UWAGA – sporządzenie ekspertyz, badań, dokumentacji, programów lub projektów stanowi koszty kwalifikowane jedynie w przypadku, gdy są częścią prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, bądź wynikają z prowadzonych prac i są wykonywane po dacie podpisania umowy o dotację.

b. Kultura ludowa i tradycyjna

Strategicznym celem programu jest wspieranie zjawisk związanych z kulturami tradycyjnymi funkcjonującymi na poziomie lokalnym, regionalnym i ogólnopolskim (oraz narodowym), które występują zarówno na obszarach wiejskich, jak i miejskich. Dofinansowywane będą przedsięwzięcia związane ze spuścizną kultur tradycyjnych, transformacjami (przekształceniami i przemianami) poszczególnych ich elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania, w tym odnoszących się także do kultur

mniejszości narodowych i etnicznych oraz tradycji środowiskowych (w tym zawodowych i wiekowych np. zjawisk folkloru dziecięcego i młodzieżowego). Inicjatywy te mają przyczyniać się do integracji członków społeczności, wśród których dane zjawiska funkcjonują, i w ramach których są przekazywane (transmitowane). Zadaniem programu jest wspieranie działań związanych z materialnym oraz niematerialnym wymiarem dziedzictwa kulturowego, co wpisuje się w założenia ratyfikowanej w 2011 roku przez Rzeczpospolitą Polską Konwencji UNESCO z 2003 roku w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Szczególny nacisk w programie zostaje położony na projekty kompleksowe, integrujące zarówno nadawców – twórców depozytariuszy i nosicieli treści kultury wywodzących się ze społeczności lokalnych i regionalnych oraz profesjonalistów i znawców w swoich dziedzinach, jak i odbiorców (indywidualnych i zbiorowych). Istotne jest rejestrowanie, dokumentowanie i archiwizowanie materialnych i niematerialnych przejawów kultur tradycyjnych; tworzenie odpowiednich metod i narzędzi służących ich ochronie i upowszechnianiu; wypracowywanie i dzielenie się dobrymi praktykami oraz nawiązywanie interdyscyplinarnych i międzyśrodowiskowych kontaktów; wykorzystywanie wszelkich form i sposobów promocji podejmowanych działań, w tym tworzenie ogólnodostępnych repozytoriów związanych z zasobami kultur tradycyjnych i ich transformacjami.

c. Ochrona zabytków archeologicznych

Strategicznym celem priorytetu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących nieinwazyjne badania archeologiczne, ewidencję i inwentaryzację zabytków archeologicznych oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych. Cel ten został sformułowany w oparciu o fundamentalną dla ochrony dziedzictwa kulturowego zasadę zrównoważonego rozwoju, która dopuszcza inwazyjne metody badawcze jedynie w ostateczności, gdy stanowisko (zabytek archeologiczny) narażone jest na bezpośrednie zniszczenie spowodowane oddziaływaniem przyrodniczym, bądź działaniami człowieka. Stąd zadaniem priorytetu jest wspieranie i promocja badań prowadzonych metodami niedestrukcyjnymi, wykorzystującymi techniki tradycyjne oraz nowoczesne osiągnięcia techniczne, a także publikacja ich wyników. Nie będą natomiast wspierane projekty, które prowadzą do niszczenia stanowisk archeologicznych (np. poprzedzające rekonstrukcje na stanowisku archeologicznym).

Ze względu na rozległość, różnorodność, a zwłaszcza nieodnawialność zasobów tworzących dziedzictwo archeologiczne oraz złożoność procesów związanych z jego badaniem i ochroną, kluczowe dla właściwej realizacji celów priorytetu jest nie tylko zachowanie wysokiej wartości naukowej i poznawczej prowadzonych działań, lecz również przestrzeganie w trakcie ich realizacji określonych norm międzynarodowych, wskazanych w Europejskiej konwencji o ochronie dziedzictwa archeologicznego (Konwencja Maltańska) i Międzynarodowej Karcie Ochrony i Zarządzania Dziedzictwem Archeologicznym ICOMOS (Karta Lozańska). Zadania finansowane z ramach priorytetu powinny być realizowane zgodnie z tymi zasadami. Szczególnie istotne jest upowszechnianie wyników badań już zakończonych, które do tej pory nie doczekały się opracowania i publikacji, stąd projekty podejmujące takie zagadnienia będą wyżej oceniane.

Biorąc pod uwagę fakt, że istotnym czynnikiem, umożliwiającym skuteczną realizację projektów o wyżej nakreślonym profilu, jest stabilność finansowa i organizacyjna, w ramach priorytetu rozszerzony zostaje zakres finansowania zadań w trybie wieloletnim, a suma dofinansowań udzielanych w tym trybie może wynieść do 40% budżetu priorytetu.

Wsparcie finansowe udzielane będzie tym projektom, których autorzy, dysponując niezbędnym doświadczeniem oraz zapleczem organizacyjnym i naukowym, gwarantują stabilność działania oraz wysoki poziom kadry odpowiedzialnej za realizację podjętych zamierzeń merytorycznych.

Zasadniczym efektem działań finansowanych w ramach priorytetu powinno być upowszechnienie w środowisku naukowym i konserwatorskim wyników przeprowadzonych dotychczas badań, co pozwoli na wykorzystanie ich do świadomej i zrównoważonej ochrony dziedzictwa. Równoległe działania te powinny rozwijać świadomość społeczną, zarówno jeśli chodzi o wartość dziedzictwa archeologicznego, jak i potrzebę jego zachowania i ochrony, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań, służących ochronie dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej:

- 1) ewidencja i inwentaryzacja zabytków archeologicznych metodą badań powierzchniowych, w tym kontynuacja badań w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski oraz weryfikacja badań dotychczasowych;

- 2) nieinwazyjne badania archeologiczne, nie związane z planowanymi bądź realizowanymi inwestycjami, wykorzystujące nowoczesne metody i sprzęt;
- 3) opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

W przypadku wyników archeologicznych badań poprzedzających inwestycje, dofinansowane mogą być wyłącznie koszty opracowania redakcyjnego i publikacji książkowej oraz ewentualnych dodatkowych analiz, które nie zostały wykonane w ramach umowy z inwestorem.

O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać się mogą następujące podmioty prawa polskiego:

- 1) samorządowe instytucje kultury;
- 2) państwowe instytucje kultury;
- 3) organizacje pozarządowe;
- 4) publiczne uczelnie akademickie;
- 5) niepubliczne uczelnie akademickie;
- 6) podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

1. Minimalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi 30 000 zł.

2. W szczególnych przypadkach minister może przyznać dofinansowanie w kwocie niższej od minimalnej kwoty wnioskowanej.

3. Maksymalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi 200 000 zł oraz nie może przekraczać 85% budżetu przedstawionego we wniosku.

Wnioskodawca może ubiegać się o dofinansowanie zadania na okres dwóch kolejnych lat. Zadania dwuletnie muszą spełniać następujące warunki:

- 1) wnioskodawca przedstawia w formularzu wniosku odrębne kosztorysy i harmonogramy na każdy rok realizacji zadania;
- 2) w każdym roku realizacji zadania obowiązują wymagania odnośnie minimalnej i maksymalnej kwoty dofinansowania wnioskowanego na dany rok realizacji, określone w § 14 ust. 1 i ust. 3 regulaminu priorytetu;
- 3) w każdym roku realizacji zadania obowiązują wymagania odnośnie procentowego udziału dofinansowania ministra w stosunku do rocznego budżetu zadania określone w § 14 ust. 3 regulaminu priorytetu, z zastrzeżeniem § 14 ust. 7-9.

W przypadku pozytywnego rozpatrzenia wniosku, określona zostaje całościowa kwota dofinansowania wraz z podziałem na każdy rok realizacji.

Koszty kwalifikowane:

1. Honoraria i wynagrodzenia:

- wykonawców badań, dokumentacji, konserwacji i analiz specjalistycznych,
- autorów tekstów i opracowań,
- redaktorów, tłumaczy i recenzentów tekstów do publikacji.

2. Zakup usług związanych z realizacją zadania:

- analizy i badania specjalistyczne, np. metalograficzne, dendrologiczne,
- wykonanie dokumentacji, także w formie cyfrowej (np. modele 3D, skany),
- konserwacja zabytków ruchomych,
- wykonanie zdjęć lotniczych,
- badania nieinwazyjne, np. geomagnetyczne, elektrooporowe.

3. Koszty związane z publikacją, w tym:

- projekt, skład, łamanie, druk,
- opracowanie fotografii i ilustracji,
- tłoczenie płyt,
- publikacja w internecie.

4. Organizacja realizacji zadania, w tym:

- wynajęcie sprzętu niezbędnego do wykonania badań,
- zakup map niezbędnych do realizacji zadania,
- zakup niezbędnych materiałów biurowych,
- koszty transportu i wyjazdów w teren (z wyłączeniem noclegów),
- koordynacja zadania,
- obsługa finansowo-księgową (nie dotyczy instytucji kultury oraz uczelni).

5. Promocja zadania, w tym: ogłoszenia w mediach i internecie, ulotki i broszury reklamowe, organizacja wystaw, spotkań i konferencji (ale nie udział w konferencjach organizowanych przez inne podmioty).

Koszty promocji nie powinny przekraczać 10% budżetu zadania.

d. Rozwój infrastruktury kultury – Infrastruktura kultury

Celem Programu „Rozwój infrastruktury kultury” jest wsparcie infrastruktury i poprawa funkcjonowania podmiotów prowadzących działalność kulturalną, szkół i uczelni artystycznych oraz domów kultury.

Celem priorytetu jest stworzenie optymalnych warunków dla prowadzenia działalności kulturalnej, poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury instytucji kultury, a także innych podmiotów działających w tym obszarze.

Od wielu lat sytuacja podmiotów działających w sferze kultury ukazuje ogromne potrzeby wsparcia finansowego, które umożliwi ich modernizację i rozwój, a także zwiększenie dostępu i podniesienie atrakcyjności oferty kulturalnej. Strategicznym celem priorytetu jest zatem stworzenie optymalnych warunków dla prowadzenia działalności kulturalnej, poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury instytucji kultury, a także innych podmiotów działających w tym obszarze. Katalog działań priorytetu, obejmujący prace budowlane, zakup wyposażenia niezbędnego dla realizacji celów statutowych, czy sporządzanie dokumentacji technicznej, daje możliwość finansowania zadań generujących istotne zmiany jakościowe, w zakresie sprawności i efektywności funkcjonowania zaplecza materialno-technicznego, podmiotów objętych priorytetem.

Ze względu na zróżnicowany stan infrastruktury w tym sektorze założenia priorytetu dopuszczają finansowanie różnorodnych zadań. Szczególnie istotne są: poprawa stanu infrastruktury kultury zwiększająca dostęp do oferty kulturalnej i podnosząca jej atrakcyjność, działania przyczyniające się do faktycznego zwiększenia potencjału instytucji kultury, dostosowanie do standardów europejskich, wzrost konkurencyjności podmiotu, wzmocnienie działalności o charakterze ponadregionalnym. Konieczne jest także wspieranie zadań o charakterze interwencyjnym, likwidujących skutki zdarzeń losowych, klęsk żywiołowych lub związanych z prowadzeniem wieloletnich inwestycji, wdrażaniem działań zapewniających niezbędne warunki do prowadzenia działalności kulturalnej.

Biorąc pod uwagę fakt, że istotnym czynnikiem umożliwiającym skuteczną realizację projektów, o wyżej nakreślonym profilu, jest stabilność finansowa i organizacyjna, zostaje wprowadzona w ramach priorytetu możliwość finansowania zadań w trybie wieloletnim, a suma dofinansowań udzielanych w tym trybie może wynieść do 40% budżetu priorytetu w danym roku budżetowym. Wsparcie finansowe kierowane będzie do podmiotów, których zadania powstaną w oparciu o stabilne źródła finansowania, przy założeniu, że autorzy projektów gwarantują konsekwentną realizację podjętych działań, a inwestycje wpiszą się w ich kompleksowe plany rozwoju. Istotnym kryterium oceny projektów będą zarówno korzyści, wynikające z realizacji zadania na tle potrzeb podobnej grupy wnioskodawców, jak i zdolność do prowadzenia działań inwestycyjnych oraz dotychczasowa działalność kulturalna w okresie 2 ostatnich lat.

Inwestycje w zakresie poprawy infrastruktury, poprzez tworzenie przyjaznej i nowoczesnej bazy technicznej, powinny przyczynić się do zwiększenia efektywności działalności instytucji kultury oraz wzrostu uczestnictwa w kulturze.

1. W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących zadań inwestycyjnych służących prowadzeniu działalności kulturalnej:

- 1) budowa, roboty budowlane, przebudowa, remont wraz z zakupem niezbędnych urządzeń budowlanych i wyposażenia na potrzeby działalności kulturalnej;
- 2) zakup wyposażenia na potrzeby działalności kulturalnej, w tym zakup instrumentów muzycznych;
- 3) przygotowanie dokumentacji technicznej niezbędnej do prowadzenia inwestycji, w tym projektów architektonicznych, studiów wykonalności, analizy oddziaływania na środowisko;
- 4) zadania dotyczące budowy, rozbudowy i przebudowy obiektów budowlanych wraz z zakupem niezbędnych urządzeń budowlanych, współfinansowanych w ramach programów europejskich.

O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego:

- 1) samorządowe instytucje kultury – z wyjątkiem domów kultury, centrów kultury oraz ośrodków kultury;
- 2) państwowe instytucje kultury;
- 3) jednostki samorządu terytorialnego – z wyjątkiem sytuacji, gdy występują o dofinansowanie jako organy prowadzące domy kultury, centra kultury oraz ośrodki kultury;
- 4) organizacje pozarządowe;
- 5) kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.

1. Minimalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi:

- 1) 50 000 zł – w przypadku zadań określonych w §1 ust. 1 pkt. 2 i pkt. 3 regulaminu priorytetu;
- 2) 300 000 zł – w przypadku zadań określonych w §1 ust. 1 pkt. 1 i pkt. 4 regulaminu priorytetu.

2. W szczególnych przypadkach minister może przyznać dofinansowanie w kwocie niższej od minimalnej kwoty wnioskowanej.

3. Wnioskowane dofinansowanie nie może przekraczać:

- 1) 75% budżetu przedstawionego we wniosku w przypadku zadań o kwocie wnioskowanego dofinansowania nie wyższej niż 3 000 000 zł;
- 2) 50% budżetu przedstawionego we wniosku w przypadku zadań o kwocie wnioskowanego dofinansowania wyższej niż 3 000 000 zł.

Koszty kwalifikowane:

Budowa, roboty budowlane, przebudowa i remont obiektu budowlanego na cele działalności kulturalnej i edukacyjnej w zakresie kultury – koszty prac wykonywanych w obiektach lub koszty adaptacji obiektów, służących poprawie warunków ich funkcjonowania, tj.

- budowa – wykonanie obiektu budowlanego w określonym miejscu, a także odbudowa, rozbudowa, nadbudowa obiektu budowlanego;
- roboty budowlane – prowadzenie prac polegających na budowie, przebudowie, montażu, remoncie lub rozbiorce obiektu budowlanego;
- przebudowa (modernizacja) – wykonanie robót budowlanych, w wyniku których następuje zmiana parametrów użytkowych lub technicznych istniejącego obiektu budowlanego;
- remont – wykonywanie w istniejącym obiekcie budowlanym robót budowlanych polegających na odtworzeniu stanu pierwotnego, przy czym możliwe jest stosowanie wyrobów budowlanych innych, niż użyto w stanie pierwotnym. Dopuszcza się prace remontowe polegające na bieżącej konserwacji i wykończeniu obiektu (malowanie ścian, cyklinowanie podłóg);

- urządzenia budowlane – wyposażenie obiektu budowlanego w urządzenia techniczne zapewniające możliwość użytkowania obiektu, jak: przyłącza, urządzenia instalacyjne, w tym służące oczyszczaniu lub gromadzeniu ścieków, a także place postojowe, ogrodzenia;
- przygotowanie dokumentacji technicznej niezbędnej do realizacji planowanych prac – koszty opracowań/projektów dokumentacji branżowej, w tym także projekty aranżacji wnętrz;
- nadzór inwestorski/autorski – kontrola obiektów i procesów budowlanych;
- koszty związane z przeprowadzeniem postępowania przetargowego;
- koszty transportu.

Zakup wyposażenia na potrzeby działalności kulturalnej, w tym zakup instrumentów muzycznych – koszty zakupu środków trwałych służących wielokrotnemu wykorzystaniu takich jak:

- instrumenty i akcesoria muzyczne;
- sprzęt komputerowy i oprogramowanie;
- urządzenia biurowe;
- meble;
- systemy zabezpieczające przed kradzieżą/włamaniem;
- sprzęt/system nagłośnieniowy, oświetleniowy, multimedialny;
- wyposażenie pracowni specjalistycznych, np. pracowni plastycznych (sztalugi, antyramy, piece ceramiczne, koła garncarskie itp.), muzycznych, baletowych, krawieckich, scenograficznych, fotograficznych (aparaty fotograficzne, obiektywy, lampy, statywy, akcesoria ciemniowe itp.), filmowych, multimedialnych (tablice interaktywne, sprzęt audio-video, komputerowy, czytniki, tablety, oprogramowanie itp.), sal wystawowych (gabloty, systemy ekspozycyjne, manekiny itp.); sal teatralnych i kinowych (fotele, kurtyny, żaluzje, rolety, wyposażenie audio-video, rampy oświetleniowe, zaplecze itp.);
- środki transportu służące działalności kulturalnej;
- specjalistyczny sprzęt umożliwiający osobom niepełnosprawnym dostęp do oferty kulturalnej;
- montaż zakupionego sprzętu lub wyposażenia;
- transport zakupionego wyposażenia.

Przygotowanie dokumentacji technicznej niezbędnej do prowadzenia inwestycji – koszty wykonania projektów architektonicznych, studium wykonalności, analiz oddziaływań na środowisko.

Budowa, rozbudowa i przebudowa obiektów budowlanych, wraz z zakupami niezbędnych urządzeń budowlanych, współfinansowanych w ramach programów europejskich – współfinansowanie kosztów niekwalifikowanych projektów budowy i przebudowy obiektów służących działalności kulturalnej ze środków europejskich, mających podpisane umowy na dofinansowanie projektu, które są kosztami objętymi niniejszym programem jak przypadku zadań określonych w §1 ust. 1 pkt. 1 regulaminu.

Warto wspomnieć także o innych programach realizowanych przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, a mianowicie:

- „Zabytek Zadbane” - jest corocznym konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 roku podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Ocenie Jury konkursowego podlegać będą jakość i zakres prac konserwatorskich, restauratorskich lub budowlanych, a także wykonane rewitalizacje zabytków architektury. Konkurs promuje właściwe użytkowanie

zabytkowych obiektów, ochronę „substancji zabytkowej” podczas wykonywanych remontów, utrzymanie estetycznego wyglądu budowli oraz ich otoczenia, które nierzadko również wpisane jest do rejestru zabytków.

- Wspieranie opieki nad grobami i cmentarzami wojennymi w kraju - Celem programu jest wspieranie opieki nad grobami i cmentarzami wojennymi na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, stanowiącymi materialne świadectwo kluczowych wydarzeń z historii Polski związanych z walką i męczeństwem, a także wspieranie prowadzenia działań naukowych upowszechniających wiedzę na temat tych wydarzeń

DOTACJE NA DOFINANSOWANIE PRAC KONSERWATORSKICH, RESTAURATORSKICH LUB ROBÓT BUDOWLANYCH UDZIELANE PRZEZ WOJEWÓDZKIEGO KONSERWATORA ZABYTEKÓW

1. Cel rozdziału środków:

Poprawa stanu zachowania zabytków poprzez:

- a) ochronę i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego;
- b) konserwację i rewaloryzację zabytków;
- c) udostępnianie zabytków na cele publiczne.

2. Rodzaje kwalifikujących się zadań: prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (projekty realizowane bez udziału środków europejskich):

- a) planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji, niewymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych;
- b) planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji, wymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych;
- c) przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (tzw. refundacja).

3. Uprawnieni wnioskodawcy:

- a) osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne posiadające tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego;
- b) z wnioskiem o udzielenie dofinansowania, o którym mowa w pkt 2 lit. c, może wystąpić wnioskodawca, którego działalność nie jest finansowana ze środków publicznych, po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Wnioskodawcami nie mogą być: państwowe instytucje kultury nadzorowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego lub współprowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego i Ministra Edukacji Narodowej, państwowe szkoły i uczelnie wyższe, a także podmioty określone w art. 72 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

4. Koszty kwalifikujące się do dofinansowania:

- a) dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych może obejmować nakłady konieczne na prace lub roboty określone w art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. nr 162, poz. 1568 ze zm.);
- b) dofinansowanie może być udzielone w wysokości do 50% nakładów koniecznych;
- c) dofinansowanie w wysokości do 100 % może być udzielone jedynie w przypadkach gdy:
 - zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową, albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac lub robót,
 - stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac lub robót.

Wnioskodawca ubiegający się o kwotę wyższą niż 50% nakładów koniecznych jest zobowiązany do uzasadnienia swojego wniosku. Uzasadnienie winno być poparte dokumentem potwierdzającym spełnienie przez wnioskodawcę przesłanek o których mowa w art. 78 ust. 2 i 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (np. kserem karty białej, szczegółowy opis stanu zachowania obiektu sporządzony przez autora programu prac konserwatorskich, ekspertyza techniczna itp.).

DOTACJE WOJEWÓDZKIE

Proces dofinansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, odbywa się zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie odpowiedniej uchwały Sejmiku Województwa w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, położonym na obszarze województwa.

DOTACJE POWIATOWE

W myśl art. 81. ust. 1. i 2. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona przez organ stanowiący powiatu, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dotacja, w zakresie określonym w art. 77, może być udzielona w wysokości do 100 % nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru. Art. 82. 1. Precyzuje, iż łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy lub powiatu nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

DOTACJE GMINNE

Zgodnie z art. 81 w/w ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 1990 r. nr 16, poz. 95 ze zm.) finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach jest również obowiązkiem jednostki samorządu terytorialnego szczebla gminnego. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu Gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała, podjęta przez Radę Miasta lub Gminy.

Należy podkreślić, iż środki budżetowe przeznaczać można na obiekty wpisane zarówno do rejestru zabytków, jak i do gminnej ewidencji zabytków.

11.2 ŹRÓDŁA ZAGRANICZNE W RAMACH FUNDUSZY STRUKTURALNYCH

REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO NA LATA 2014-2020

Regionalny Program Operacyjny posiada wiele możliwości wspierania inwestycji związanych z rewitalizacją. Tryb naboru wniosków odbywa się zazwyczaj w trybie konkursowym, ogłaszanym w zależności od harmonogramu realizacji RPO. W celu pozyskania środków z tych źródeł, należy dotrzeć do odpowiednich dokumentów programowych.

PROGRAM OPERACYJNY INFRASTRUKTURA I ŚRODOWISKO

W zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego największe znaczenie ma oś priorytetowa VIII – Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury, w ramach której wskazano Priorytet inwestycyjny 6 C – Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego.

Priorytet zakłada lepszą dostępność infrastruktury kultury i dziedzictwa kulturowego oraz wzrost kompetencji kulturowych społeczeństwa jako ważnych elementów konkurencyjności gospodarki. Rezultatem interwencji będzie poprawa uczestnictwa społeczeństwa w kulturze skutkująca wzrostem poziomu kompetencji kulturowych oraz postaw kreatywnych, jako ważnych elementów poprawy konkurencyjności gospodarki.

W ramach priorytetu inwestycyjnego wsparciem objęte będą kompleksowe zadania związane z ochroną i udostępnieniem, w tym turystycznym, zabytków o znaczeniu ogólnopolskim i światowym, w tym znajdujących się na liście Światowego Dziedzictwa UNESCO i liście obiektów uznanych przez Prezydenta RP za Pomniki Historii. Przewiduje się również realizację projektów dotyczących rozwoju zasobów kultury jako miejsc prezentacji dziedzictwa kulturowego, w tym poprzez poprawę standardów funkcjonowania instytucji kultury, pełniących rolę kulturotwórczą i rolę ośrodków życia kulturalnego w wielu miastach Polski. Wspierane będą również nowoczesne rozwiązania w zakresie dostępu do kultury.

Wsparciem objęte zostaną projekty dotyczące infrastruktury małej skali, dla których maksymalna wartość wynosi 5 mln euro kosztów całkowitych; w przypadku projektów dotyczących dziedzictwa kulturowego znajdujących się na liście UNESCO próg ten wynosi 10 mln euro. Beneficjentami w ramach priorytetu inwestycyjnego będą instytucje kultury, archiwa państwowe, jednostki samorządu terytorialnego, szkoły i uczelnie artystyczne prowadzone i nadzorowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, kościoły i związki wyznaniowe, organizacje pozarządowe, podmioty zarządzające obiektami indywidualnie wpisanymi na Listę Dziedzictwa UNESCO. Wsparcie będą mogły uzyskać również partnerstwa projektowe związane przez uprawnionych beneficjentów Grupami docelowymi wsparcia będą użytkownicy wspieranej infrastruktury, tj. mieszkańcy całej Polski oraz turyści (również zagraniczni). Infrastruktura ta zlokalizowana jest głównie na terenie miast wojewódzkich (i obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie) oraz w mniejszym stopniu w miastach regionalnych i subregionalnych.

Uwaga! Wskazane powyżej możliwości wsparcia finansowego mają charakter informacyjny. W celu znalezienia dokładnych szczegółów oraz odpowiedniej formy dofinansowania na określone zadania należy dotrzeć do dokumentów programowych oraz kryteriów przyznawania dotacji, ponieważ co roku mogą one ulegać zmianom.

12. MISJA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY MIASTO WĄBRZEŻNO

Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest dokumentem długofalowym, zapisy w nim zawarte powinny być brane pod uwagę we wszelkich działaniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego na terenie gminy. Konsekwentna realizacja założeń Programu przyczyni się do poprawy jakości środowiska kulturowego, wzrostu nakładów finansowych na inwestycje związane z obiektami zabytkowymi (zarówno w przypadku osób prywatnych, administracji publicznej, jak i organizacji pozarządowych), szerszej promocji gminy i przyciągnięcia turystów, a także do wzrostu świadomości regionalnej mieszkańców i poprawy ich sytuacji materialnej.

W sporządzanych co cztery lata aktualizacjach Programu powinny znajdować się odniesienia do uaktualnionych zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego, zawartych w innych dokumentach strategicznych gminy, zwrócić też należy uwagę na wyszczególnienie obowiązujących w danym momencie aktów prawnych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami kładzie szczególny nacisk na wykorzystanie istniejących źródeł finansowania inwestycji związanych z opieką nad zabytkami, intensywne działania w obszarach najbardziej atrakcyjnych historycznie, promocję dziedzictwa kulturowego oraz wypracowanie odpowiednich schematów współpracy administracji samorządowej z właścicielami obiektów zabytkowych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami stanowić będzie pomocne narzędzie w ukierunkowaniu polityki gminnej w zakresie rozwoju turystyki, promocji i ochrony dziedzictwa kulturowego, prowadzonej w sposób uporządkowany i długoterminowy. Wszystkie te elementy przyczynią się do postrzegania miasta, jako przyjaznego turystom i inwestorom, dumnego ze swoich walorów zabytkowych oraz dbającego o własne dziedzictwo kulturowe i historyczne.